

De verovering van Grol door Frederik Hendrik

Dagboek 1627

1627

Bijna eenentwintig jaren was Grol nu in de macht van de Spanjaarden geweest, die het tot een steunpunt hadden gemaakt voor hun tochten in de verre omtrek. Het Spaanse garnizoen van Grol inde vandaar uit immers contributie in een groot deel van de Graafschap Zutphen, op de Veluwe en in Overijssel voor een door hen aan de inwoners te verlenen sauvegarde. Daarmee werd men dan gevrijwaard van plundering door de Spaanse troepen. Door hun langdurig verblijf te Grol was ook de katholieke godsdienst binnen de stad en zijn omstreken bewaard gebleven. Nu er aan de oostgrens van de Nederlanden verder geen enkele vesting meer in Spaanse handen was, besloot Frederik Hendrik ook het 'landbederflijk Grol' te veroveren en daarmee de Spanjaarden voor goed uit deze streken te verdrijven.

Met het gegeven dat Oldenzaal nu in Staatse handen was en het nog in Spaanse handen zijnde Lingen daarmee afgesneden, liet de prins de twaalfde juni 1627 aan de Staten Generaal voorstellen en door hen besluiten het leger te velde te brengen. De Staten Generaal beschikten zelf niet over een leger. De prins riep daarom de soldaten van de garnizoenen van de steden in de verschillende provincies¹ op om de vijfde juli tussen Emmerich en Schenckenschans bijeen te komen. Dat betekende wel dat de steden dan onverdedigd achter zouden blijven. De bezetting van de garnizoenen werd daar tijdelijk vervangen door gewapende burgerkorpsen, de zogenaamde waardgelders. Frederik Hendrik liet dan ook 40 compagnieën waardgelders tot 8.000 man oproepen, die de 25ste juni compleet moesten zijn. De prins verzamelde zo een veldleger ten getale van 168 compagnieën te voet en 55 te paard. Ten behoeve van de ophanden zijnde belegering en ter verdediging en tot behoud van het leger waren nog 75 zowel grote als kleine stukken geschut nodig en ook 1.000 wagens om allerhande bagage, maar vooral ook munitie, instrumenten, materialen en vivres (levensmiddelen) te vervoeren.

Maandag 5 juli 1627

Frederik Hendrik is bezig de laatste voorbereidingen te treffen om het leger te velde te brengen en maakt zich gereed om naar het leger te gaan. Hij ontvangt vanwege koning Karel I van Engeland uit handen van de Engelse ambassadeur Carleton de Ridderorde van de Kouseband, die Maurits ook had gedragen. Zij wordt hem in de vergadering van de Staten Generaal omgehangen, ten overstaan van talrijke binnenlandse en buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders, met dezelfde plechtigheden als eertijds, ten tijde van Prins Maurits waren gebruikt. Tijdens de plechtigheid worden er door het geschut in Den Haag schoten gelost. Ook is de Haagse schutterij in de wapenen en 's avonds ontsteekt men vuurwerk.

Dinsdag 6 juli 1627

De prins heeft niet lang zijn tijd met festiviteiten doorgebracht. Nadat alles wat voor de veldtocht nodig was in gereedheid was gebracht vertrekt hij uit Den Haag over Utrecht naar Arnhem. Het voetvolk wordt per zeilschip naar het oosten vervoerd. Ook zijn er veel zeilschepen die de Rijn en de Waal opvaren met alle benodigdheden als munitie, levensmiddelen, brouwketels, molens en bakovens en een menigte van in vaten verpakt gemalen koren. Inmiddels zijn de Friese regimenten onder leiding van graaf Ernst Casimir van Nassau, gouverneur van Friesland en Groningen, al in Gelderland gearriveerd.

Uit de Staten Generaal krijgt Frederik Hendrik naar gewoonte gedeputeerden toegevoegd: de heren Randwijck, Van Broecheven, Oetgens, Vosbergen, Hertevelt, Walta, Haersolte, Schaffer, Huijghens, Schaghen en uit de Raad van State De Roovre.

Donderdag 8 juli 1627

Inmiddels is ook de secretaris van de prins, Constantijn Huygens, te Utrecht gearriveerd en reist vervolgens samen met de bevelhebber verder naar het kamp.

Voordat Frederik Hendrik vanuit Utrecht verder reist naar Arnhem schrijft hij, een weinig geïrriteerd, aan de Raad van State dat hij heeft vernomen dat de nieuw aangenomen compagnieën waardgelders tot nog toe niet compleet zijn gemaakt. Op veel plaatsen zou het grootste deel van hun lichter nog mankeren. Het was 'hoognodig dat de garnizoenen, alom ontbloot zijnde, met hetzelfde nieuwe volk wederom tijdelijk werd voorzien'.

Vrijdag 9 juli 1627

¹ Uitzonderd Friesland en Groningen. Daar was Ernst Casimir van Nassau stadhouder en kapitein-generaal van de daar gelegeerde troepen.

Frederik Hendrik reist vandaag van Utrecht naar Arnhem. Te Arnhem gearriveerd constateert hij dat daar nog maar weinig compagnieën zijn aangekomen en dat nog tweederde van de troepen ontbreekt. Dat was het gevolg van het feit dat de schepen die de Rijn op moesten komen door de tegenwind niet verder konden varen. De meeste problemen heeft men gehad op de Waal, waar enige stukken zo recht in de wind lagen, dat men deze met de heersende windrichting niet kon bezeilen. Door het hoge water dat ‘allomme boven de lijndtpaden is staende’ konden de schepen ook niet door paarden op de jaagpaden worden opgetrokken. Als dat nog lang zal gaan duren ziet Frederik Hendrik geen andere weg dan de resterende compagnieën ‘te lande te laten marcheren’.

Maandag 12 juli 1627

Nu in het weekend nog steeds geen gunstige wind is opgestoken geeft Frederik Hendrik vanuit Arnhem opdracht om de bagage vanuit de schepen op wagens te laden en samen met het voetvolk daarmee over land verder te gaan. Bij St. Andries gaat men deze dag uit de schepen en er wordt richting Tiel gemarcheerd. Om de schade voor de bewoners van de streek zoveel mogelijk te beperken brengen de troepen de nacht binnen de stad Tiel door.

Dinsdag 13 juli 1627

Vandaag is men met de uit het westen aantrekkende wind inzoverre geholpen dat de trekpaarden, die daartoe met grote moeite bij elkaar waren gekregen, weer kunnen worden afgedankt. De wind is nu zeer geschikt geworden. Men hoopt dat de schepen, waar de soldaten uit zijn gegaan, hen zullen volgen en hen onderweg weer zullen innemen. De algehele samenkomst van het leger is nu vastgesteld op de 15de, tien dagen later dan aanvankelijk gepland. In ieder geval dient bij voorkeur de bagage van de prins en van veel van de officieren tegen de 15de zeker te Emmerich op de plaats van bestemming te zijn. Ook is allerlei belangrijk proviand aan boord, zowel de ten behoeve van het leger gedane inkopen, als dat van alle zoetelaars.

Woensdag 14 juli 1627

Nu de prins te Arnhem zijn zaken geregeld heeft vertrekt hij samen met Ernst Casimir van Nassau en de gedeputeerden naar Emmerich, waar tussen deze stad en Schenckenschans de samenkomst van het gehele leger is bepaald. Daar is zogenaamd vrij leger² afgekondigd, opdat de zoetelaars zich daar naartoe zullen begeven, wat ook gebeurt.

Te Emmerich aangekomen constateert Frederik Hendrik dat diverse troepen daar nog steeds niet zijn gearriveerd. Ook bereikt hem het bericht dat de Spaanse vijand bij Rijnberk een brug over de Rijn heeft gelegd en al zijn troepen bij elkaar brengt. Hij heeft veel volk binnen Wesel gelegd zonder te weten waar de prins het op gemunt heeft.

Donderdag 15 juli 1627

Iets minder dan tien dagen later dan men gedacht heeft arriveren de troepen dus op de plaats van bestemming. Die vertraging houdt een belangrijk risico in. In die tussentijd had ook de vijand een volledig leger te velde kunnen brengen, waardoor hij zonder twijfel de aanslag van de Hollanders op Grol zou hebben kunnen verijdelen. Zoals dat aan Spaanse zijde al eerder was gebeurd, had men niet genoeg voorzorgen genomen om geld in voorraad te hebben en alle andere dingen, nodig om snel een leger te velde te brengen. Ook konden ze niet geloven, dat de Staatse vijand de moed en kracht zou hebben, om de zover van de rivieren gelegen sterke vesting Grol te durven aanvallen.

Om de Spaanse vijand te misleiden had Frederik Hendrik enige afleidingsmanoeuvres bedacht. Hij stuurt deze dag een aantal pioniers op pad om de wegen te effenen richting de nieuwe vaart die van Rijnberk naar Venlo wordt gegraven. Hij doet daarmee net alsof het leger daar heen zal gaan en wekt daarmee de indruk dat hij het gemunt heeft op het werk dat de Spanjaarden de voorbije herfst tussen Rijnberk en Venlo zijn begonnen en nog niet voltooid hebben. Dit moet een vaart worden, die de Maas en de Rijn met elkaar verbindt, met hoop om die tot aan de Schelde te kunnen doortrekken, en daardoor ijzer, koper, hout en wat de Duitse bodem meer geeft te water naar Brabant af te kunnen voeren om Holland die voordelen te ontnemen.

Men sprak aan Spaanse zijde ook wel van Rijnberk, van Wesel of Venlo, alsof Frederik Hendrik het oog had op een van die plaatsen of van andere nabij gelegen steden. Graaf Hendrik van den Bergh, veldheer der Spaanse troepen, oordeelt dat men het op Wesel gemunt heeft en begint daar in de buurt ijlings voetknechten en ruiters te verzamelen en voorziet zijn leger tevens van de nodige mond- en krijgsbehoeften. Hij brengt daar direct een bezetting van vierduizend man in de stad en stelt dus Wesel daarmee in staat zich tegen een aanval te verdedigen. Frederik Hendrik heeft het op die stad echter niet gemunt.

Zaterdag 17 juli 1627

² Vrijstelling van het betalen van belasting.

Te Emmerich wordt alles in gereedheid gebracht om morgen richting Grol te gaan. De prins verdeelt zijn nu ontscheept voetvolk in drie groepen. Er zijn in totaal honderdachtenzestig compagnieën voetvolk aanwezig. Daarbij zijn 75 stukken geschut van verschillende grootte en ongeveer 1000 wagens, om deze kanonnen en kruit, kogels, vaartuigen om de rivieren over te kunnen steken, biesbruggen, leeftocht, en al hetgeen verder nodig is te kunnen vervoeren.

Een deel van de ruitery, sterk 55 compagnieën, heeft gisteren reeds opdracht gekregen zich gereed te maken om in twee troepen als voorhoede naar Grol te trekken. Enkele compagnieën ruiters onder de graaf van Styrum vertrekken deze avond vanuit Emmerich richting Grol om de wegen naar de stad te gaan bezetten. Daarop volgt kort daarna de luitenant-generaal Stakenbroeck met de resterende cavalerie.

Zondag 18 juli 1627

De vertraging die de naar de verzamelplaats op weg zijnde troepen onderweg door de tegenwind hadden opgelopen, had tot gevolg dat de prins vanaf woensdag de 14de tot vandaag te Emmerich heeft moeten wachten voordat hij met het leger kon beginnen te marcheren. Nu zijn alle voor het veldleger opgeroepen compagnieën zowel te voet als te paard te Emmerich gearriveerd. Het leger breekt deze zondagmorgen van Emmerich op om 's avonds kwartier te maken te Millingen.

Omdat de bedoelingen van Hendrik van den Bergh en zijn bij Wesel verzamelde troepen niet bekend zijn en de prins niet het risico wil lopen dat enig schielijk voorval hem zal dwingen van zijn doel af te wijken, geeft hij de gouverneur van Rees, de kolonel Pinsen³, op wiens ervaring hij veel vertrouwt, opdracht om met 37 compagnieën in het oosten het gebied van de Rijn en de Maas te bewaken. Van de kolonel Pinsen ter beschikking staande troepen gaan 26 compagnieën voetvolk naar Grave om zich op een plaats beneden Grave aan de noordzijde van de Maas te legeren. Men weet aan Staatse zijde dat de Spaanse vijand die plaats wil bemachtigen om zo voor het Staatse leger de mogelijkheid om naar Grave te gaan af te sluiten. Maar de voorzichtigheid en attentheid van de prins voorkomt dat, door daar door de boeren een schans tot bescherming van die contreien te laten aanleggen. De resterende 11 compagnieën wil de prins bij Emmerich aan de Rijn laten blijven, totdat men nader van de bedoelingen van de vijand op de hoogte zal zijn. De kolonel Varick⁴ wordt met 14 compagnieën naar Zaltbommel gezonden om te zien of de vijand, door af te wijken van de eventuele route naar Grol, daar iets mocht aanvallen. Pinsen en Varick hebben opdracht om hun krachten te verenigen als de vijand het mogelijk in de zin heeft Emmerich, Rees, Grave, Ravenstein of Gennep, of enige andere stad te belegeren.

Men weet dat er tot eergisteren binnen Grol nog geen ander volk aanwezig was dan het gewone garnizoen van 1000 á 1200 man voetvolk in acht compagnieën, naast een compagnie ruiters. Voor zover er gisteren geen versterkingen de stad in zijn gebracht zullen de door Frederik Hendrik vooruitgezonden ruiters dat van nu af aan verhinderen.

De Spaanse vijand heeft tot nog toe geen bijzonder grote legermacht bijeengebracht. De prins ontvangt vandaag echter wel bericht dat graaf Hendrik van den Bergh tussen Rijnberk en Wesel 5 à 6000 man heeft verzameld, en dat van alle kanten het krijgsvolk bijeen gebracht wordt om zich bij hem te voegen. De verdere ontwikkelingen moeten worden afgewacht. De tijd zal het leren.

Op weg naar het leger reist de secretaris van Frederik Hendrik, Constantijn Huijgens, deze zondag samen met de prins over Emmerich naar Millingen. Twee van de gedeputeerden vertrekken vandaag naar Zutphen. Het zijn de heren Haersolte en Schaffer die worden verzocht zich voor een tijdlang naar Zutphen, Deventer en Doesburg te willen begeven om naast de heer Van Essen ervoor te zorgen dat brood, bier en andere zaken voor het dagelijks onderhoud van het leger daar worden ingekocht om over land of per schip via Borculo naar Grol te worden vervoerd. De Arnhemse schepen E. v. Essen houdt zich waarschijnlijk in opdracht van het bestuur van zijn stad onder de belegeraars op.

Maandag 19 juli 1627

Frederik Hendrik vertrekt deze morgen vroeg met de rest van zijn leger van Millingen naar Aalten en arriveert daar 's avonds. De ruiters onder de graaf van Styrum, die de avond van de 17de juli vanuit Emmerich vooruit waren gereden richting Grol om de wegen naar de stad te bezetten, bereikten de voorbije nacht in betrekkelijk korte tijd de stad Grol. Daarop volgde de luitenant-generaal Stakenbroeck met de resterende cavalerie. Dat bleef uiteraard niet onopgemerkt. 'De avantgarde van de Prins van Orangien wierde van den toorenblaser gesien'. Dit bericht bereikt de gouverneur van Grol, Matthijs van Dulcken, terwijl hij bij de ontvanger aan tafel zit. Hij vermoedt een dergelijk bericht in het geheel niet en spreekt de boodschapper bestraffend toe. Hij gaat er namelijk van uit dat het een konvooi betreft dat hij uit Wesel verwacht. Dat is intussen echter op de vlucht voor

³ Willem Pynssen van der Aa.

⁴ Philips van Varick.

de Staatse ruiters naar Bocholt uitgeweken. De 'glasemaker van Ghoor, die hem ter tafel diende' realiseert zich de ernst van de situatie wel, verlaat zijn tafelhoer en vlucht de stad uit de vrijheid tegemoet.

Gouverneur Matthijs van Dulcken heeft in de stad tot garnizoen acht compagnieën te voet en een compagnie ruiters, onder Lambert Verreycken, de zoon van Lodewijk Verreycken, Raadsheer en Geheimschrijver der Aartshertogen. De bezetting van de stad telt ongeveer 1200 man. Daarbij zijn niet meegerekend degenen uit de stedelingen die zich nog bij het garnizoen zullen aansluiten. Men beschikt over zestien stukken geschut met nog enige kleine, een groot geweld om er de belegeraars mee te bestrijden. Aan krijgsbehoeften en leeftocht is geen gebrek. Men heeft in ieder geval voor een eventueel noodgeval wel zoveel proviand in de stad gehaald als men rondom Grol krijgen kon. Koren is er genoeg in voorraad.

Dinsdag 20 juli 1627 Eerste dag van het beleg

Van Aalten komend bereiken de Staatse troepen in de avond Grol. Er zijn nu in totaal 106 compagnieën te voet en 55 compagnieën ruiters voorzien van 75 kanonnen van allerlei grootte en 15 mortieren. Het grote aantal kanonnen dient enerzijds om de vesting daarmee te beschieten en anderzijds om de nog aan te leggen circumvallatielinie⁵ daarvan te voorzien.

Frederik Hendrik is omringd door de gecommiteerden te velde, afgevaardigden uit de Staten Generaal en de Raad van State, en wordt gevolgd door zijn voornaamste onderbevelhebbers en hoofdofficieren, hoofdzakelijk leden van de Nederlandse, Franse, Engelse en Schotse adel: Witz, Van Lokeren, Smelsing, Van Styrum, Bacx, Fama, Brederode, Candale, Courtomé, Harwood, Hauterive, Chatillon, Veer en anderen.

Eenmaal te Grol gearriveerd geeft Frederik Hendrik terstond opdracht om legerkampen aan te leggen bij de twee voornaamste toegangswegen. Daarvan komt de ene ten oosten van de stad in de buurtschap Zwolle, aan de weg naar Vreden in de nabijheid van de Slinge te liggen met 55 compagnieën voetknechten, onder het commando van Ernst Casimir van Nassau. Het tweede, ten zuidwesten van de stad aan de weg naar Bocholt en Lichtenvoorde gelegen, is dat van de prins, waar het grootste gedeelte van de troepen, 100 compagnieën, wordt gelegerd. De velden rondom Grol zijn vlak, maar het legerkamp van de prins ligt wat hoger op de Lievelder Es. De Staatse soldaten hebben de nacht van dinsdag op woensdag in deze legerkampen onder de blote hemel in de regen moeten doorbrengen.

Om te tonen dat de belegeraars niet zonder slag of stoot hun gang kunnen gaan is Verreycken terstond met zijn ruitery uitgevallen en aan de kant van het legerkamp van Ernst Casimir met twee compagnieën Hollandse ruiters in gevecht geraakt. Deze eerste vijandelijkheden, die gepleegd worden zonder dat men aan Staatse zijde nauwelijks iets dergelijks verwachtte, duurden wel twee uren lang. Maar als van Staatse zijde ondersteuning arriveert trekt Verreycken zich terug in de stad. Aan Staatse zijde heeft men niet één man verloren, maar de ruiters van Verreycken hebben het dode lichaam van een luitenant achter moeten laten. Vanuit de stad zenden ze terstond een trompetter naar de prins met het verzoek om het dode lichaam te mogen halen en daartegen is geen bezwaar. Vanuit de stad zelf heeft men bij aankomst van het Staatse leger maar zeven of acht schoten met het grof geschut gelost. Een van 24 pond kwam in de nabijheid van Frederik Hendrik terecht. In de buurt van het legerkamp van de prins wordt bij een voermanspaard een been aan stukken geschoten. Dit is al het kwaad dat er bij aankomst van het leger is geschied.

De omvang van de in de nabijheid van Wesel gelegerde Spaanse troepen groeit gestaag. Er wordt veel munitie, geschut en andere benodigdheden bijeengebracht.

Woensdag 21 juli 1627 Dag 2

Deze eerste morgen voor Grol begint men het legerkamp van de prins en dat van Ernst Casimir te 'beschansen'. Frederik Hendrik geeft tweederde van zijn soldaten opdracht de omwalling van de legerkampen te gaan maken en laat het andere derde deel de hutten bouwen.

Een aantal rond de Lievelder Es gelegen boerderijen liggen in het schootsveld van het kampement van de prins. Bij een aanval van de Spanjaarden zouden die boerderijen als dekking gebruikt kunnen worden. Om dat te voorkomen is er van Staatse zijde maar één optie: de boerderijen moeten tegen de vlakte. Dat lot treft rondom Lievelde het Coninxgoed en de erven Brake, Lemel en Hoessels.⁶ De oude bouwvallige boerderij van 'bouman Coene Coninx' was in het voorjaar juist voor 200 gulden door nieuwbouw vervangen. Omdat de boerderij 'datelickx wederom van deserzijts leger voor Groenlo was afgebroken' wordt Coene Coninx door 'd'heeren gedeputierden' een schadevergoeding van 200 gulden toegezegd. Hij heeft tot 1630 moeten wachten voordat het bedrag werd uitbetaald.

Er wordt dapper aan de omwalling van de legerkampen gewerkt. Daarbij ontzien zich zelfs de oversten en kolonels niet en werken mee om de soldaten tot des te meer inspanning te inspireren. Het aanleggen van de aarden wallen vordert zo goed, dat de kampementen nog diezelfde dag 'in staat van weerbaar geraakten'. Dat

⁵ Circumvallatielinie of insluitingslinie is een ring van schansen, redoutes, batterijen en grachten met aarden wallen ervoor, met het doel de bevoorrading en pogingen tot ontzet van de belegerde vesting tegen te gaan.

⁶ Deze boerderijen komen dan ook niet voor op de kaart van Blaeu uit 1628

betekent niet dat het werk af is. De aarden omwalling van de legerkampen moet nog worden vergroot, verdiept, verdikt en verdubbeld en met linies aan elkaar gehecht, om de stad in te sluiten en in staat te zijn het leger van de Spaanse vijand weerstand te bieden, als dat naar Grol zal worden gezonden om het Staatse leger te verdrijven. De beschansing van de legerkampen zou uiteindelijk zodanig worden dat nooit enige volmaakter is geweest, zelfs niet onder Maurits, die alles wat hij ergens gelezen of gezien had heeft toegepast.

De soldaten worden in de legerkampen in door hen zelf te bouwen hutten ondergebracht. Deze vrij lage, rechthoekige onderkomens waren voorzien van een zadelvormig strodak dat tot op het maaiveld doorliep. De voorwand (met deur) was uit planken opgetrokken, de achterwand was een heiplaggen- of graszodenstapeling. Deze onderkomens boden aan meerdere soldaten beschutting tegen weersinvloeden. De soldaten sliepen daarin op een laag stro.

Om de schade voor de bewoners van het platteland rond Grol bij het bouwen van de hutten voor dit talrijke leger zoveel mogelijk te beperken komen de gedeputeerden te velde met Frederik Hendrik overeen, dat het afbreken van 'allerhande getimmeren' verboden wordt. Maar omdat de soldaten in dit natte weer steeds gewerkt hebben om zo snel mogelijk 'te hutten en ondert droog to komen', wordt dat verbod niet behoorlijk opgevolgd. Talrijke schuurtjes worden gesloopt.

Frederik Hendrik laat deze morgen te Beltrum een derde legerkamp aanleggen. Daar worden onder het bevel van Willem van Nassau⁷, luitenant-admiraal van Holland en Heer van de Leck, maar 15 compagnieën voetknechten gelegerd, omdat dit kampement het kleinste is en aan die kant voor een aanval van de vijand het minst wordt gevreesd.

De prins heeft met dat al de handen vol. Het regent nog steeds. Dat doet de gedeputeerde De Roovre in zijn brief aan de Raad van State verzuchten: 'Het beste weer hebben wij niet. Dat God gelieft droog weer te geven'.

Nu het Staatse leger voor Grol is aangekomen is het niet langer nodig dat de cavalerie de toegangswegen naar de stad bewaakt. De cavalerie wordt te Winterswijk gelegerd om vandaar uit de wegen te bewaken waarlangs mogelijk, vanuit de zuidelijker gelegen Spaanse vestingen, troepen binnen Grol zouden trachten te komen. Er heeft tot nu toe geen volk in de stad kunnen komen. Er zijn al wel enkele groepen soldaten, samen om en nabij 100 man sterk, onderschept en ook heeft een konvooi van 28 wagens en karren, dat binnen Grol moest zijn, zich binnen Bocholt in veiligheid moeten brengen.

Er wordt door de belegeraars nog niet geschoten en ook nog niet geapprocheerd.⁸ De prins vindt het ook niet goed om daarmee te beginnen voordat hij tegen aanvallen van buitenaf beveiligd is. Hij is van mening Grol pas daarna met geweld aan te vallen.

De gedeputeerden van de Staten Generaal in het leger voor Grol bereikt het bericht dat het garnizoen van Grol acht compagnieën te voet sterk is onder de volgende kapiteins: Dulcken 300, Camp 250, Ketteler 300, Herema 150, Vos 100, Ensse 100, Norits 100 (Engelsen) en Carthy 60 (Ieren), samen 1360 man voetvolk. Maar men vermoedt dat de compagnieën niet alle compleet en dus niet zo sterk zijn. Daarnaast telt het garnizoen ook nog een compagnie ruiters.

In de stad is gouverneur Van Dulcken druk bezig met het verdelen van de wachten. Ook worden de borstweringen verhoogd, waarachter degenen die zich binnen de bolwerken en faussebraye⁹ begeven daar van buitenaf voor de belegeraars onzichtbaar zijn. Van de barakken worden de pannen afgelicht opdat ze, als ze door kogels in stukken geslagen zouden worden, niet zelf tot projectiel zullen worden. Met kanon- en musketkogels wil men trachten de belegeraars te treffen. Overigens wordt vandaag vanuit de stad slechts drie of vier keer met het kanon geschoten.

De gedeputeerden de Roovre en Huygens zijn samen met twee andere heren op de hei voor de stad gaan wandelen. Zij worden met musketvuur ontvangen maar kunnen niettemin vaststellen dat de stad sterk is en goed gefortificeerd. Men beschikt over brede wallen, met onder aan de hoge wal een faussebray. De stad heeft zes goede, hoge en brede, bolwerken, en van buiten om de gracht een bedekte weg, doch geen ravelijnen. De wallen zijn zo hoog dat men van buiten geen huizen kan zien dan alleen de Calixtuskerk en het huis van de gouverneur.¹⁰ De Spanjaarden hadden in de afgelopen 21 jaar, waarin zij meester van Grol waren, de stad op geduchte wijze versterkt. Dat was meest met gedwongen arbeid van de boeren uit de omgeving tot stand gebracht.

Voor de verzorging van het Staatse leger met brood en andere levensbehoeften gaan de belegeraars ervan uit dat die uit de steden langs de IJssel toegevoerd kunnen worden. Van de gedeputeerden van de Staten Generaal bevinden zich enige te Zutphen, andere te Deventer om er zorg voor te dragen dat alle noodzakelijke behoeften

⁷ Natuurlijke zoon van de ongehuwde Maurits en Margaretha van Mechelen. Hugo de Groot beschreef hem als volgt: 'gemerkt hy van Maurits was geteelt by een eedele Vrouwe, maer buiten huwelyk'. Frederik Hendrik was derhalve zijn oom.

⁸ Om verwarring te voorkomen met het huidige begrip loopgraaf, wordt hier de destijds in gebruik zijnde term 'approche' gebruikt.

⁹ Fausse-braye of onderwal voor en onderlangs een vestingwal gelegen borstwering voor geweerschutters, met als doel de voorgelegen gracht frontaal met vuur te kunnen bestrijken.

¹⁰ Het latere gemeentehuis/stadhuis.

voor het leger worden aangevoerd. Brood en kaas koopt men vandaag te Zutphen en dat wordt, zo lang de vijand niet in de omgeving is gearriveerd, met weinig konvooi naar Grol gestuurd.

Van de Spaanse vijand heeft men tot nu toe geen ander bericht dan dat hij nog tussen Wesel en Rijnberk ligt en zich daar hoe langer hoe meer versterkt. In het Staatse leger hoopt men dan ook dat de insluitingslinie rond Grol in enkele dagen gereed zal zijn en de belegering vervolgens tot een goede uitkomst kan worden gebracht.

Donderdag 22 juli 1627 Dag 3

De legerkampen zijn deze morgen alle voldoende omgraven en al vandaag wil men beginnen met het aanleggen van de circumvallatielinie. Zolang het Spaanse leger bij Wesel blijft liggen heeft men daar nog de tijd voor. Men weet zich nog goed te herinneren dat Maurits in 1606 had moeten opbreken uit vrees dat hij zijn nog niet volledig afgebouwde linies niet zou hebben kunnen verdedigen. Het is dus nu zaak zo snel mogelijk een volledig afgebouwde circumvallatielinie aan te leggen en tevens zo goed mogelijk geïnformeerd te zijn over de sterkte van een eventueel Spaans ontzettingsleger.

Frederik Hendrik wil eerst de legerkampen met een linie met elkaar verbinden voordat men met de approches begint. Allereerst worden deze morgen enige schansen en redoutes aanbesteed. Om voor de vijand de toegangswegen naar de stad af te snijden wordt vandaag reeds begonnen met het aanleggen van drie schansen. Men heeft de arbeiders reeds aangenomen. Achter het legerkamp van de prins, op het hoogste punt in de directe omgeving, wordt één schans gebouwd, genaamd de Engelse omdat die door hen wordt gemaakt. Dat punt zou de vijand zeer van pas kunnen komen als hij zich, tot groot nadeel van het leger, daar meester van zou kunnen maken. Tussen het kampement van de prins en dat van graaf Ernst Casimir wordt een andere grote schans gemaakt, die men de Franse noemt, omdat zij die maken. Hij wordt gebouwd op een hoogte die zich aan de weg naar Bredevoort bevindt op een plaats die voor het Staatse leger niet weinig nadelig zou zijn als de vijand die zo maar zou kunnen innemen. En tussen het legerkamp van graaf Ernst Casimir en dat van de admiraal van Holland, ongeveer halverwege, laat de prins er nog een bouwen op de weg naar Eibergen, genaamd de Hollandse, omdat die door enkele regimenten van die provincie wordt aangelegd die er ook in gelegerd zullen worden.

De door Frederik Hendrik in het veld gezonden verkenners komen hem berichten dat zij hebben vernomen dat er een rijk konvooi vanuit Westfalen en het land van Oldenburg naar het vijandelijk leger te Wesel op weg is en dat het in de buurt van Altenburch¹¹ zal overnachten. De ritmeester Vincent van Isselstein wordt met ca. 150 ruiters uit verschillende compagnieën uitgezonden om dit konvooi te onderscheppen.

Deze dag wordt uit de stad nog maar weinig geschoten.

Vanuit het Staatse leger voor Grol vertrekt er een konvooi om in Zutphen brood en anderszins te halen. Er gaat tegelijkertijd een konvooi van 550 wagens van Zutphen naar Grol, waarvan 400 wagens met 'vivres' (levensmiddelen).

Vrijdag 23 juli 1627 Dag 4

De belegerden die vandaag hevige schieten en zich in goede defensie opstellen rukken met hun ruiters de stad uit. Ze hebben tegen de Staatse overmacht echter geen schijn van kans.

Nu het Staatse leger veilig in de legerkampen is ondergebracht en de prins gisteren opdracht heeft gegeven om de tevoren geplande drie schansen aan te leggen en men daar gisteren ook mee is begonnen, heeft een bespreking plaats tussen de gedeputeerden van de Staten Generaal en de prins. Uitgebreid wordt aan de orde gesteld wat nu verder te doen staat. De gedeputeerden, die een beslissende stem hebben in de financiële consequenties van een en ander, besluiten op grond van het besprokene een brief aan de Staten Generaal te schrijven met de volgende inhoud:

'Van de bedoelingen van de Spaanse vijand hebben wij sedert de 21ste niet anders vernomen dan dat Frederik Hendrik bericht heeft ontvangen, dat die uit alle Spaanse garnizoenen in de Zuidelijke Nederlanden zoveel soldaten te Wesel verzamelt als hem maar mogelijk is. Of hij nu daarmee zal pogen Grol te ontzetten of elders aan wil vallen zullen wij binnenkort gewaar worden. De prins en Ernst Casimir hebben met uiterste gedrevenheid aan hun beide legerkampen laten werken. Dat gebeurde ook met het legerkamp waar de Admiraal van Holland met 15 compagnieën is gelegerd. Dat zou de voorbije nacht ook in defensie zijn. Dit kampement ligt ter plaatse waar in de herfst van 1606 de kolonel Diederik van Dort heeft gelegen. Het vlakke veld tussen het legerkamp van Ernst Casimir en dat van de Admiraal van Holland bestaat nu uit droge heide. In 1606 was dat geheel anders. Het jaar was toen echter zeer ver gevorderd en de hei vol water, en op veel plaatsen moeilijk te passeren. Aan die zijde van de stad konden de vijand destijds de toegangswegen naar de stad niet worden afgesneden omdat deze daar toen niet volledig door een circumvallatielinie omgeven was. Wij moeten nu echter vaststellen, tot groot onvermoed bezwaar, dat de heide ten noorden en ten noordoosten van de stad zo droog en toegankelijk is, dat een leger van twintigduizend ruiters van de vijand tussen de gemaakte legerkampen in front door een toegangsgebied van meer dan twee uur gaans lang zonder verandering naar de stad zou kunnen

¹¹ Het 55 á 60 km ten oosten van Grol gelegen Altenberge.

marcheren. Daarom zijn wij genoodzaakt ook daar de legerkampen met een linie aan elkaar te brengen en diverse schansen, redoutes en linies aan te besteden, wat grote buitensporige sommen geld zal gaan kosten. In totaal vijf schansen zijn nu reeds aanbesteed en tussen deze komen enige redoutes die daarna met een linie aan elkaar verbonden zullen worden. Om te voorkomen dat nu dezelfde smadelijke nederlaag gaat plaatsvinden als in het verleden (in 1606) ons leger heeft geleden vindt Frederik Hendrik het niet goed approches tegen de stad te beginnen voordat de circumvallatielinie gesloten is. Voor zover men heeft kunnen nagaan is het, zo lang het leger hier is, de belegerden niet gelukt enige extra troepen of aanvulling van levensmiddelen en munitie binnen de stad te brengen. De prins doet dan ook grote moeite om de nog bestaande dreigende openingen zo lang met sterke wachten, zowel met ruiters als met voetvolk bij dag en bij nacht te bezetten om eenieder de toegang tot de stad te beletten. Als het werk aan de circumvallatielinie voltooid zal zijn kan dat ook tegen grote troepen worden gedaan. Deze werken zijn eveneens nodig om het garnizoen van de stad in te sluiten en de kosten daarvan zullen hoog oplopen'.

Ook in de Raad van State te Den Haag, die in feite het oorlogsbudget beheert, wordt van deze brief van de gecommiteerden in het leger kennisgenomen. In hun notulen lezen we dat de brief 'in effect inhoudt dat aan de ene zijde van de stad Grol, waar men meende dat het heel moerassig was, bevonden is hoge droge heide te zijn, tot een zeer grote breedte, zodat de gehele stad rondom voldoende ingesloten zal moeten worden, wat zeer veel zal gaan kosten. En daarmee de approches nog meer, die meest met geweld zullen moeten gedaan worden. Doch dat de prins eerst van buiten wel verzekerd wil zijn om het leger buiten perickel van affront te stellen, dat men weleer aldaar heeft komen te lijden. En schrijven zeer ernstig om met geld geholpen te worden'.

Ook de Staten van Holland, als grootste financier van deze oorlog, worden van een en ander op de hoogte gesteld. In hun in telegramstijl opgestelde notulen lezen we: 'twee en drie uren rijden zijn de kwartieren van elkaar gelegen. Er is reeds nood van geld, generale devastatie. De gedeputeerden in het leger: van geen vijand, trekt alle troepen wat hij kan. Niet approcheren voor defensie. Grol schiet zeer. Verzoeken geld metten eersten'.

Uit de brief van de gedeputeerden te velde aan de Staten Generaal wordt duidelijk dat het bouwen van het deel van de circumvallatielinie ten noorden en ten noordoosten van Grol tevoren niet was gepland.

Ritmeester van Isselstein trekt met zijn ruiters door Duitsland richting Altenburch. Onderweg rantsoeneren, beroven en plunderen deze ruiters een zestal dorpen. Als de kapitein Hendrick Schreiber van het te Altenburch gelegerde Münsterse garnizoen dit verneemt trekt deze de Staatse ruiters in de buurt van Altenburch tegemoet en achtervolgt ze. Daarbij worden enkele Staatse ruiters doodgeschoten.

Zondag 25 juli 1627 Dag 6

Uit de stad wordt vandaag zeer dapper geschoten. Alleen al in de wijk van graaf Willem van Nassau worden 75 kogels gevonden, die echter geen bijzondere schade hebben gedaan. Men is deze dag bezig de schansen en redoutes tussen de legerkampen 'toe te maecken', en die met linies aan elkaar te verbinden en zo de stad rondom in te sluiten. Men hoopt daar in een dag of tien mee klaar te zijn om dan 'naar die stad aan toe gaen'.

De ritmeester Isselstein, die uitgezonden was om bij Altenburch een vijandelijk konvooi te onderscheppen, keert van zijn missie terug en brengt daarover verslag uit aan Frederik Hendrik. Toen de kapitein van de te Altenburch gelegerde Münsterse ruiters, Hendrick Schreiber, de komst van de Staatse ruiters vernam had hij besloten hen aan te vallen. De ruiters van Isselstein werden vervolgens door enige Münsterse ruiters overvallen. Ze verloren daarbij negen of tien ruiters en ook enige paarden. Isselstein was daarop onverrichterzake naar Grol teruggekeerd.

De ruiters van Schreiber hadden die overval niet moeten doen, omdat die van Münster en de Staatsen geen tegenstanders zijn. Toen de regering van Münster het gebeurde vernam konden ze wel raden, dat de prins dat niet zou accepteren. In het Staatse leger waren de gemoederen dan ook behoorlijk verhit. Münster zond gedeputeerden met wijn en andere geschenken naar het Staatse leger rond Grol.

De luitenant-generaal van de cavalerie Stackenbroek en de graaf Van Styrum weigerden de geschenken aan te nemen, omdat hun ruiters niet voor wijn en haver te koop waren. Uiteindelijk werd van Staatse zijde toegezegd, dat men van vijandelijkheden tegen Münsterland af wilde zien als de door de ruiters van Isselstein bij Altenburch achtergelaten paarden, wapens en andere zaken teruggegeven zouden worden en de kapitein Schreiber ofwel uitgeleverd of daar bestraft en opgehangen zou worden. Vervolgens werden de gevorderde zaken teruggegeven, de bestraffing van de kapitein werd echter niet ten uitvoer gelegd. De ruiters van de graaf Van Styrum werden daarop naar het dorp Altenburch gestuurd met de opdracht de plaats plat te branden.

Maandag 26 juli 1627 Dag 7

Tot nu toe heeft Frederik Hendrik de beveiliging van zijn leger tegen eventuele aanvallen van de vijand van buiten vooropgesteld. Daar heeft men nu vijf dagen aan gewerkt. Drie dagen geleden is men begonnen aan de schansen en redoutes van de circumvallatielinie. Men is er nog mee bezig en ook met het verbinden van de legerkampen met de linies. De buitenwerken zijn nu alle aanbesteed. Het zal nog enige dagen duren voordat die gereed zullen zijn. Frederik Hendrik had het eerder nodig geoordeeld dit werk ten naaste bij in defensie te brengen vooraleer met de approches te beginnen. Er wordt echter bericht ontvangen dat Hendrik van den Bergh

te Wesel reeds 6000 man te voet en 2000 te paard heeft verzameld. In dat leger zijn dan wel onlusten uitgebroken waarvoor reeds acht soldaten zijn opgehangen en 'de rest in haer hol' is gedrongen. Niettemin is Frederik Hendrik niet gerust op de te Wesel plaatsvindende ontwikkelingen. Het duurt niet zo lang meer of het Spaanse leger zal daar op voldoende sterkte zijn om naar Grol te trekken. Hendrik van den Bergh zal met zijn troepen in ruim drie dagen bij Grol kunnen zijn. Iedere dag dat hij langer te Wesel blijft kan daarbij worden opgeteld. Is het mogelijk de stad tot overgave te dwingen voordat Hendrik van den Bergh met zijn ontzettingsleger zal zijn gearriveerd? De prins heeft daarom gisteravond toch maar opdracht gegeven om de stad zo spoedig mogelijk met loopgraven te gaan naderen. Men is de voorbije nacht reeds op drie plaatsen begonnen met het graven van approches. Eén uit het legerkamp van graaf Ernst Casimir en twee uit het legerkamp van de prins. Er wordt om te beginnen door 400 man aan gewerkt.

De Fransen en de Engelsen hebben opdracht gekregen om vanuit het legerkamp van de prins ieder een corps de garde¹² te maken en die beide met een loopgraaf¹³ aan elkaar te verbinden. Vandaar uit beginnen zij ieder met hun approche richting de stad, de Engelsen naar het bastion aan de linkerhand en de Fransen naar dat aan de rechterhand. Graaf Ernst Casimir maakt een approche langs de Slinge en laat de beek aan zijn rechterhand. Om veilig de stad te kunnen naderen worden de approches zigzag aangelegd, waardoor vanuit de stad niet in de lengterichting van de approches kan worden geschoten. Men gaat in de loop van de dag aan alle kanten dapper voort om de stad met de approches te naderen, in het bijzonder in de wijk van graaf Ernst.

De gedeputeerden die in het leger voor Grol aanwezig zijn stellen hun collega's te Zutphen dagelijks op de hoogte van hetgeen er te Grol passeert. Men gaat ervan uit dat de heer Van Essen vanuit Zutphen het Hof te Arnhem daarvan deelgenoot zal maken. Onafhankelijk daarvan stuurt men van voor Grol ook rechtstreeks bericht naar het Hof te Arnhem. Zowel vanuit Zutphen als uit het leger voor Grol wordt regelmatig over de stand van zaken bericht gezonden aan de Staten Generaal en aan de Raad van State te Den Haag.

De gedeputeerde Rutger Huijghens belooft het Hof te Arnhem zijn best te doen om de onderdanen van de Graafschap zoveel mogelijk te ontzien. Maar waar de legers komen, kan het 'soo effen niet toegaen'. In dat verband laten de gedeputeerden te velde het Hof weten dat zij enige dagen tevoren bij Frederik Hendrik een verbod hadden weten te bewerken tegen het afbreken van boerenschuren door de soldaten om met het daarbij vrijkomende hout hun hutten te kunnen bouwen. Dat heeft weinig effect gehad. Men heeft nu opnieuw met Frederik Hendrik enige keren daarover gesproken. Die laat dat door een publicatie nogmaals verbieden, maar meent, net zoals de gedeputeerden zelf, dat, omdat de hutten nu ten naaste bij klaar zijn, dat beter opgevolgd zal kunnen worden. Ook brengen zij het Hof te Arnhem ervan op de hoogte dat Frederik Hendrik, om door de van Zutphen naar Grol trekkende konvooien minder schade aan de bewoners van het platteland toe te laten brengen, twee compagnieën van het garnizoen van Zutphen de transporten tot Lochem of langs het riviertje de Berkel naar Borculo laat begeleiden. Vanwege de vijandelijke dreiging zal dan een groter aantal vanuit het leger voor Grol hen tegemoet worden gezonden om de begeleiding van het transport daar over te nemen, waardoor beide groepen soldaten zonder 'inlegering' naar hun legerplaats kunnen terugkeren. Voor transporten van Grol naar Zutphen geldt hetzelfde. De gedeputeerden zeggen het Hof toe in voorkomend geval al het mogelijke te doen ter voorkoming van schade.

Het riviertje de Berkel is ten behoeve van het transport schoongemaakt en de bruggen zijn afgebroken, waarover vijandelijke troepen uit Wesel en van elders op buit lopen. De te Zutphen verblijvende Arnhemse gedeputeerde Van Essen houdt zich bezig met het zenden van konvooien naar Grol. Over enkele dagen zal het magazijn op de Lievelder Es zo goed voorzien zijn, dat men zich in tijd van nood drie weken of langer zal kunnen behelpen.

Er is een onderofficier uit de stad komen overlopen, die vertelt dat daar meer dan zeventig vaatjes buskruit liggen opgeslagen.

De financiële situatie in het leger voor Grol begint nijpend te worden. Dat komt niet alleen vanwege de hoge kosten van het aanleggen van de circumvallatielinie en het graven van approches, maar ook omdat een deel van het leger niet door de provincies maar rechtstreeks door de Staten Generaal betaald moet worden en er daarvoor nu geen geld meer is. Men vreest dat die troepen gaan muiten. De gedeputeerden te velde richten zich daarom opnieuw tot de Staten Generaal: 'Het weinige geld dat ons bij ons vertrek uit Den Haag in handen is gegeven zal deze maand ten naaste bij geconsumeerd zijn. Wij weten dan ook geen raad en zullen niet weten hoe de werkbazen, die aangenomen hebben al de werken in vier dagen op te leveren, de met hen afgesproken bedragen prompt te betalen. Behalve deze extra kosten liggen we hier ver van de rivieren, waardoor veel levensmiddelen te Zutphen en elders ingekocht moeten worden en naar hier moeten worden getransporteerd. Maar al deze kosten zullen nog niet te vergelijken zijn met hetgeen te betalen zal zijn, wanneer men tot de approches zal komen, die

¹² Corps de garde is in dit geval een wachtplaats. Deze werden op vaste afstanden in de approches aangelegd om als vluchtplaats te dienen als de gravers uit de stad werden aangevallen. Dat gebeurde meestal door ruiters. De omwalling rond deze wachtplaatsen was tamelijk hoog en steil zodat alleen de ingang verdedigd hoefde te worden.

¹³ Een dwarsverbinding tussen twee approches wordt hier met de term loopgraaf aangeduid. De dwarsverbindingen waren bedoeld om daardoor transport van troepen mogelijk te maken. Ze konden dan ook aanzienlijk smaller zijn dan approches, waardoor ook karren moesten kunnen rijden en kanonnen moesten worden vervoerd.

om tijd te winnen met louter geweld gegraven zullen moeten worden. De werken worden tot een hoge prijs aanbesteed, enerzijds door de veelheid van werken en anderzijds door de haast waarmee het moet gebeuren. Ook de duurte van het bier, dat de arbeiders zowel als de soldaten niet kunnen missen, speelt een rol. Het is duurder door de lange transportweg. De overige legerlasten zijn eveneens zeer hoog. De 40.000 gulden die daarvoor uit Den Haag zijn meegenomen zijn al uitgegeven en daarboven blijven nog 25.000 gulden onbetaald'.

In tegenstelling tot het overgrote deel van het te velde zijnde Staatse leger, waarvan de soldij rechtstreeks door de provincies wordt betaald, komen het regiment van de Hertog van Candale en enkele compagnieën ruiters rechtstreeks ten laste van de Staten Generaal, de zogenaamde ongerepartieerde troepen. Om deze troepen van soldij te kunnen voorzien verzoeken de gedeputeerden te velde de Staten Generaal om in allerijl het leger te velde van penningen te voorzien. Tevens wordt door de gedeputeerden aan de Raad van State nogmaals gevraagd om de toezending van geld te bevorderen, zowel voor de betaling van de werken, die zeer veel gaan kosten, als voor het regiment van de Hertog van Candale en de ongerepartieerde ruiters.

De gedeputeerden laten de Staten van Holland, die uiteindelijk het grootste deel van de kosten moeten dragen, weten dat het uitvoeren van de werken duur is vanwege de schaarsheid van vivres, en de haast die wordt nagestreefd. In hun in telegramstijl opgestelde notulen lezen we: 'Schaffer, Essen: wagens, trekpaarden train artelerie, 30.000 gulden per maand. 5 Schanssen met 4 bolwerken, ieder met redoutes en retrenchementen aan elkaar, meer als 30.000 gulden te bedragen, hiertegen 40.000 gulden meegenomen'. Er was dus bij het vaststellen van het mee te nemen budget van 40.000 gulden geen rekening gehouden met de extra hoge kosten van de circumvallatielinie.

Intussen krijgt men in het leger voor Grol bericht dat graaf Hendrik van den Bergh, die tot nu toe van dag tot dag in de omgeving van Wesel zijn troepen heeft versterkt, is begonnen zijn troepen te verzamelen, wat de prins des te meer bekommert. Hij geeft daarom enige kolonels opdracht om nachtwachten in te stellen en laat de werkzaamheden aan de circumvallatielinie verhaasten. En opdat de Spaanse vijand hen niet zal kunnen uithongeren, wordt alle vrouwen en kinderen, en ook al wie onbekwaam is om de wapens te voeren, gelast uit het leger rond Grol te vertrekken. De kolonels en hopliden wordt aanbevolen maatregelen te nemen dat door iedere soldaat steeds voor acht dagen leeftocht in voorraad wordt gekocht.

Dinsdag 27 juli 1627 Dag 8

De Engelsen en de Fransen zijn met hun approches op weg naar de stad voldoende vergevorderd dat deze middag een verbindingsloopgraaf kan worden gemaakt. Als dat nodig mocht zijn kan die dienen om de in de twee approches aanwezige soldaten bij elkaar te voegen. In het midden van die verbindingsloopgraaf bouwt men een batterij voor zes kanonnen, om de verdediging van de stad te kunnen beschieten. Die van binnen doen met uitvallen en schieten alles wat mogelijk is om het werk aan de approches te verstoren.

Onder leiding van de graaf van Styrum valt een talrijk Staats krijgsvolk, ongeveer 1000 man sterk, Altenburch binnen. Opdat niemand vluchten kan grendelen ze meteen het dorp af. Vervolgens worden alle huizen en ook de kerk volledig geplunderd. Daarbij ontzien zij ook de monstrans, de geconsacreerde hosties, de kelk en andere ornamenten niet. Ten slotte steken ze het dorp op vier plaatsen in brand en wakkeren het vuur zo lang rondom aan tot alle huizen in de as zijn gelegd. Ondanks het feit dat de pastoor hen 1000 Reichstaler had aangeboden steken ze de kerk afzonderlijk in brand. Om ongeveer drie uur in de middag stort de toren in en smelten de klokken.

Woensdag 28 juli 1627 Dag 9

Die van de stad doen met grote felheid een uitval. De Staatse joncheer Van Famas drijft hen met een verlies van ongeveer 60 man weer terug in de stad. Ook aan Staatse zijde raken enkelen gewond.

De watermolen aan de Borculoseweg, waarmee die van de stad het water in de gracht houden, wordt door de heer Van Famas veroverd en afgebroken. De korenmolen op de vestingwal wordt op last van de gouverneur door de belegerden zelf afgebroken, omdat ze bezorgd zijn dat men die aan puin zal schieten.

Donderdag 29 juli 1627 Dag 10

Van het te Wesel samenbrengen van het vijandelijk leger heeft men geen bijzonderheden. Het schijnt echter wel dat men daar alles voorbereidt wat voor een veldleger nodig is om naar Grol op weg te gaan. Frederik Hendrik heeft daarom niet alleen de circumvallatielinie tot beveiliging van het leger, maar ook de approches tegen de stad zeer bevorderd. Het zal echter nog vier of vijf dagen duren voordat de circumvallatielinie buiten 'perickel' zal zijn. Na drie nachten graven is men vannacht vanuit het legerkamp van de prins met twee approches tot op 150 passen van de stad en daarmee dicht bij de contrescarp¹⁴ gekomen. Ook de approche vanuit het legerkamp van Ernst Casimir is de stad sterk genaderd. Men gaat vandaag met de approches ijverig voort, zodat enigen menen dat men morgenavond tot aan de gracht zal zijn, hoewel velen daaraan twijfelen. Alle nachten wordt daar nu met

¹⁴ Buiten om de gracht gelegen bedekte weg met als borstwering (voorzien van opstap) een naar buiten flauw aflopend talud.

3000 man aan gewerkt. Veel soldaten verdienen geld met het opzetten van schanskorven en er wordt dapper geschoten met musketten.

De prins ligt nu al langer dan acht werkdagen voor Grol en heeft met zijn kanonnen nog geen enkel schot op de stad gelost. Vanuit de stad wordt wel met kanonnen in het Staatse leger geschoten en er wordt onophoudelijk met musketten gevuurd waardoor er enkelen omkomen en gewond raken. Er zijn tot nu toe bij graaf Ernst Casimir vijf doden te betreuren en bij Frederik Hendrik twee. Om tegen het schieten vanuit de stad te kunnen optreden wordt hard gewerkt aan de batterij bij de verbindingsloopgraaf tussen de Engelse en Franse approches waaraan dinsdag werd begonnen. Daarop worden vandaag zes kanonnen geplaatst. Mogelijk zal deze batterij vanavond klaar zijn, die dan de eerste is waarmee op de stad geschoten gaat worden.

De ruiters van de graaf van Styrum die het dorp Altenburch hebben platgebrand komen van hun missie weer terug in het leger.

Vrijdag 30 juli 1627 Dag 11

Vanuit de stad schiet men moedig met het kanon op de Staatsen. Nu de batterij in de wijk van de prins gereed is en die van de stad daarin schieten, laat de prins hen ook dapper antwoorden. De eerste kogel gaat door het klooster en een andere door de kerk. Ook het kanon op de stadswal wordt getroffen, waarop dat stilhoudt. Het resultaat van de rest van de schoten kan men niet zien, omdat de wallen, die zeer hoog zijn, dat beletten. Als gevolg van deze beschieting houden die van binnen zich wat rustiger. De approches zijn nu al zeer dicht bij de gracht gekomen. Voor het met galerijen bereiken van de overkant van de gracht zal bij goed weer in 12 tot 14 dagen veel goeds gedaan kunnen worden.

Al op 30 januari hadden de Staten Generaal het besluit genomen dat de provincies, waar het leger in het veld komt, als boventallig aan het gebruikelijke clubje van gecommiteerden te velde nog iemand zouden mogen toevoegen. Daarvan uitgaand dient het Kwartier van Zutphen tijdens het beleg van Grol het verzoek in om een of twee personen te mogen afvaardigen 'dewelcke nevens d'andere Heeren gedeputeerden souden staen over de deliberatien aldaer vallende ende helpen resolveren naer gelegentheyte van saecken, mitsgaders d'ondersaten van de Graefschap te verschoonen soo veel eenigsints doenlijck soude mogen sijn'. In de vergadering van de Staten Generaal van 30 juli wordt 'alsnoch bedenckelijck' gevonden dat de tevoren getroffen regeling 'geextendeert soude worden tot een lit van de provincie'. De Zutphenaren krijgen in feite wel hun zin en de heer Van Eck wordt alsnog afgevaardigd om 'geduyrende de belegeringe vande Stadt Groll met ende nevens d'andere Heeren Haere Hoog Mogende Gecommitteerden te helpen besoigneren ende resolveren soo als den meesten dienst vant landt sal comen te vereyssen'.

Er wordt vandaag een uit de stad gekomen meisje voor de poort weggehaald. De prins verhoort haar in zijn tent op de Lievelder Es. Ze verklaart, dat haar vader een ruiter is die van het in Staatse handen zijnde Deventer is overgelopen naar de Spanjaarden, omdat hij een 'neerlaghe ghedaen hadde'.¹⁵ Waarop de prins haar aanmoedigt om haar vader uit de stad te lokken en bij hem te brengen. Hij wil hem zijn vrijheid gunnen, waarop zij verzoekt dat schriftelijk vast te leggen. De prins weigert dat en zegt: 'mijn woord is mijn schrift', waarop zij wordt teruggebracht naar de stad. Ze komt niet meer terug.

In de late namiddag treft een musketkogel de stadscommandant Van Dulcken in de schouder. Hoewel hij aanvankelijk de wond niet telt, verliest hij door het bloedverlies weldra het bewustzijn en wordt naar zijn woning gebracht. Hij is zo verzwakt dat hij het bed moet houden. Hij roept zijn commandanten bijeen en stelt het opperbevel in handen van ritmeester Lambert Verreycken, die van zijn kant hem beleefd verzoekt, dat hij vooral zorg zal dragen voor het herstel van zijn lichaam en, voor zover zijn zwakte het toelaat, vanuit het bed te bevelen wat er dient te worden gedaan. Verreycken verklaart alles getrouwelijk en onversaagd te zullen uitvoeren. Hem is die taak ten volle toevertrouwd.

Zaterdag 31 juli 1627 Dag 12

De belegerden hebben de afgelopen nacht een uitval uit de stad gedaan. Er worden door hen enigen in de loopgraven die sluimerig waren, gedood. De kapitein Tomwel raakt gewond en sterft daarna. Hij wordt met een statig gevolg van oversten, ook de prins zelf, op de krijgse wijze in het veld ter aarde besteld. Ook overdag bestookt Verreycken door uitvallen met zijn ruiters de werken van de Engelsen. Zij doden daarbij twee werklieden en nemen een sergeant gevangen, doch er zijn van het begin van deze belegering tot vandaag de dag aan Staatse zijde niet meer dan twaalf personen gedood, niettegenstaande dat die van de stad veel en furieus hebben geschoten.

Omdat het hele gebied rond Grol voor de eventueel naderende Spaanse vijand toegankelijk was, is de circumvallatielinie met de noodzakelijke schansen en redoutes drie uren omgaans lang geworden. De werkzaamheden vorderen goed, zodat de linie binnen enkele dagen merendeels gereed zal kunnen zijn. De approches zijn zover gevorderd dat men op drie plaatsen dichtbij de contrescarp is gekomen. Ondertussen is het

¹⁵ Bij het veroveren van een stad werden de soldaten, die daarin werden aangetroffen en die eerder naar het vijandelijk leger waren overgelopen, zonder vorm van proces direct opgehangen.

duidelijk dat de Spaanse vijand uit Artois, Henegouwen, Vlaanderen, Brabant en andere streken met spoed zijn krijgsvolk in de buurt van Wesel laat samenkomen om Grol te gaan ontzetten. Frederik Hendrik is er tot nu toe niet zeker van geweest of dat Spaanse leger niet ergens anders zou gaan aanvallen en had daarom destijds kolonel Varick opdracht gegeven zich met negen compagnieën te Zaltbommel en kolonel Pinsen met 26 compagnieën te Grave gereed te houden mocht de nood hun verblijf daar noodzaken. Maar nu een goed deel van de Spaanse garnizoenen in het zuiden, waaronder Breda en 's-Hertogenbosch, naar het leger van Hendrik van den Bergh zijn vertrokken wordt niet verwacht dat de vijand daar vanuit het zuiden iets zal willen ondernemen. Als het Spaanse leger zich werkelijk opmaakt om richting de Achterhoek te gaan en daarvoor de Rijn zal oversteken zal men Varick en Pinsen opdracht geven zich met hun troepen naar Zutphen te begeven. Zowel overdag als bij nacht valt Verreycken met zijn ruiters opnieuw de gravers in de approches van de tot de compagnieën van graaf Ernst behorende Schotten aan. Ze doen in kleine groepen twee of drie uitvallen, maar worden met grote wakkerheid weer terug de stad ingejaagd. Vijf of zes van de Staatsen worden daarbij gedood of gewond. De Schotse sergeant majoor Drommond is in de uitval met een musket in het hoofd geschoten en dodelijk gewond. Maar toch, het nadeel dat Verreycken de belegeraars toebrengt is niet groot daar de macht, waarmee hij uittrekt, te gering is. Hun gering aantal weerhoudt hen er overigens niet van meermaals uit te vallen. Bij deze uitvallen is het hun hoofddoel om, terwijl de Staatse vijand het oog en zijn aandacht op het gevecht gericht heeft, deze nacht enkele boden gelegenheid te geven naar het leger van graaf Van den Bergh door te sluipen, die tot ontzet van de stad in aantocht is.

Zondag 1 augustus 1627 Dag 13

Overdag schieten de belegeraars flink op de stad. Vanuit de stad antwoordt men geducht met schieten. Inmiddels vallen er aan weerszijden doden en gewonden, omdat de belegeraars van de overkant van de gracht en de belegerden vanaf de stadswallen, en, wat de meeste schade veroorzaakt, vanuit de faussebraye met het geschut donderen.

Een geloofwaardig persoon uit het leger van Hendrik van den Bergh komt bij Frederik Hendrik bevestigen dat daar de wagens met munitie heden geladen zijn en dat de artillerie en andere behoeften gereedgehouden worden om nog morgen of overmorgen te gaan marcheren en met het leger de Rijn te passeren.

De approches vorderen zeer, zodat men in de avond op drie plaatsen bijna de contrescarp heeft bereikt. Als men in de stad 's avonds merkt dat de belegeraars met de approches zo dicht genaderd zijn reageren zij op deze bedreigende situatie door veelvuldig met het kanon en met musketten te schieten. Er is vanuit de stad echter weinig schade aangericht. Te Zutphen heeft men deze nacht voortdurend en zonder onderbreking te Grol horen schieten.

Aan de approches is de gehele nacht verder gewerkt. Men is gedurende de nacht begonnen de contrescarp op de kant van de stadgracht al gravende te ondermijnen, ten dele ook door er met het geschut een opening in te schieten. De belegerden verdedigen de contrescarp niet anders dan door vanuit de stad op de Staatse werkers te schieten. Men beschikt in de stad ook over te weinig manschappen om ter verdediging de contrescarp te kunnen bemannen. Nu de Staatsen zo dicht genaderd zijn ontstaat het gevaar dat men via de bruggen en stadspoorten de stad zal trachten binnen te dringen. Vanuit de stad breekt men daarom de bruggen af en beveiligd men de poorten aan de buitenkant met palissaden (stormpalen).

Tijdens de nacht zijn in de Staatse stellingen enkele mortieren geïnstalleerd en daarmee zijn nog deze nacht enige vuurballen de stad in gezonden. De soldaten noemen die vuurballen granaten, omdat die, zodra ze neergevallen zijn, uit elkaar springen en de scherven zich verspreiden en alles wat ze raken in brand steken. Deze mortiergranaten waren holle, gietijzeren bollen met een diameter van ca. 25 cm. Ze werden gevuld met buskruit, van een ontstekingsmechanisme voorzien en aan de buitenzijde met pek ingesmeerd waarin wol en stro werd geplakt, dat bij het afschieten reeds vlam vatte. Als brandbommen doen ze in de stad hun verwoestende werking, waardoor zowel de soldaten van het garnizoen als de burgers worden gedemoraliseerd.

Als deze mortiergranaten worden afgeschoten en er ontstaat brand in de stad probeert men die uiteraard telkens te blussen. Buiten de stad hoort men dan groot geweeklaag en gekerm, omdat er velen gewond raken. Vanaf de stadswal roepen de wachten richting de aanvallers dan ook dat zij moordenaars zijn.

Maandag 2 augustus 1627 Dag 14

Men is deze morgen met een van de approches door de contrescarp tot aan de gracht gekomen, zodat de gravers, uit de loopgraaf komend, met gevaar voor eigen leven water uit de gracht hebben gedronken. Aan de kant van de gracht waar de approches de stad naderen worden batterijen opgericht, die op ophogingen worden geplaatst. Dat gebeurt met het doel om vanaf die hoogte met het geschut beter de boven op de wallen liggende borstweringen omver te kunnen schieten.

Graaf Van den Bergh heeft in de nabijheid van Wesel, waar hij zich tot nu toe in een kamp ophoudt, zijn leger verder versterkt met troepen die de markies Spinola hem heeft toegezonden. Nu hij met zijn troepen de Rijn is gaan oversteken is het de vraag of zij naar Grol zullen komen of wat anders van plan zijn. Het blijft namelijk ook

mogelijk dat Van den Bergh andere steden van de Graafschap zal gaan aanvallen. Ook zou hij met zijn leger de bevoorrading van het Staatse leger kunnen gaan afsnijden of naar de IJssel trekken om die over te steken om dan de Veluwe en Utrecht binnen te vallen. Frederik Hendrik houdt er echter in hoofdzaak rekening mee dat het in de bedoeling van Hendrik van den Bergh ligt om Grol te gaan ontzetten en neemt daartegen de nodige maatregelen. De prins gaat in eigen persoon alles inspecteren wat tot bestorming van de stad, of tot afwering van de vijand tot nu toe is vervaardigd.

In de circumvallatielinie zijn de vijf tussen de legerkampen gelegen schansen nu tot volle zwaarte gebracht en in verdedigbare staat en zijn met een aarden wal doorgaande aan elkaar gehecht. Opdat er niet ergens wachtplaatsen komen te ontbreken, zijn, naast vierkante redoutes, ook andere werken gebouwd, o.a. redans en hoornwerken. Frederik Hendrik laat in de circumvallatielinie alle werken, in het bijzonder die tussen zijn legerkamp en dat van graaf Ernst Casimir, verder versterken en verscheidene batterijen opwerpen. En ter plaatse waar de vlakte, tussen de legerplaatsen van Willem van Nassau en graaf Ernst Casimir, zich meest effen uitstrekt, wordt voor de wal op meer dan 9 meter afstand¹⁶ een nieuwe gracht gemaakt, 2,5 meter breed en 1,8 meter diep. Ook worden daar waar de wegen gemakkelijk toegang tot de stad zouden kunnen geven slag- en draaibomen aangelegd. Elders worden gespitste stormpalen aangebracht en voor de grachten van de schansen zelf nog een andere wal. Alle plaatsen in de circumvallatielinie die onveilig voor het leger kunnen zijn, bezet men met soldaten en geschut. Dusdanig grote voorzorgsmaatregelen worden er genomen dat de vijand, waarvan men van spionnen weet dat die vandaag de Rijn is overgetrokken, niet met zijn troepen door de linie zal kunnen breken.

Frederik Hendrik laat uit Emmerich vijf compagnieën naar Zutphen komen. Emmerich blijft dan nog met 13 compagnieën bezet. Tot nog toe hadden Pinsen aan de Rijn en Varick aan de Maas en de Waal gelegen, om te zien of de Spaansen daar iets hadden willen ondernemen. Maar nu graaf Hendrik van den Bergh de Rijn is gepasseerd vindt de prins het tijd om naar kolonel Pinsen de opdracht uit te laten gaan, dat hij met zijn compagnieën van Grave over Zutphen naar het leger voor Grol moet komen. Ook de kolonel Varick wordt met enige compagnieën van Zaltbommel ter versterking naar Grol ontboden. Als de vijand inderdaad naar Grol komt is de prins van plan Lochem met soldaten te bezetten. Hij draagt de luitenant-kolonel De Bye op om dan met vijf compagnieën uit Emmerich naar Lochem te gaan.

De Staatse ruiters die tot nu toe te Winterswijk hebben gelegen en daar in de omgeving alles opgeteerd hebben, krijgen opdracht zich binnen de circumvallatielinie terug te trekken mede omdat ze daar beter van provisie kunnen worden voorzien. Ze worden gelegerd in de omgeving van Beltrum, waar voor de paarden voldoende gras aanwezig is.

De luitenant van de wagens is vanuit het leger voor Grol te Zutphen aangekomen om de biesbruggen te halen. Er worden daar ook nog eens 50 wagens met brood, kaas, kruut en lood geladen. De gedeputeerden te velde laten de Staten Generaal dan ook weten dat de kosten van dit leger aan wagens, schepen, levensmiddelen, fortificatiewerken en andere zaken hoog zullen oplopen. Zij hopen dat het garnizoen van de stad binnen acht of tien dagen tot een gesprek over overgave van de stad bewogen zal kunnen worden.

Van het begin van deze belegering zijn tot nu toe aan Staatse zijde ongeveer vijftig soldaten gesneuveld en ook onder de gewonden zijn nog enkele doden gevallen, onder andere de eerder genoemde sergeant-majoor Drommond.

Nu de bruggen zijn afgebroken en de poorten gesloten, neemt men in plaats van het zenden van boodschappers zijn toevlucht tot andere methoden om informatie naar het in aantocht zijnde ontzettingsleger door te geven.

Op de toren van de Calixtuskerk worden deze nacht door de belegerden vuurtekens gegeven, waarmee ze hun vrienden in het veld rond Grol bericht doen hoeveel dagen ze denken de stad nog te kunnen houden. Men hoopt dat die deze tekens opvangen en de informatie doorgeven aan de op weg zijnde Hendrik van den Bergh.

Dinsdag 3 augustus 1627 Dag 15

De gisteren te Zutphen geladen wagens vertrekken, begeleid door twee compagnieën ruiters en zestig vuurroers¹⁷ richting Grol. Daarnaast worden vanuit Zutphen planken, sparren en andere materialen met aken de Berkel op gezonden. Dit konvooi wordt begeleid door zestig musketiers.

Drie weken geleden zijn te Emmerich in het Staatse leger een aantal officieren niet komen opdagen en die zijn ook nu nog niet in het leger verschenen. De gedeputeerden in het leger voor Grol hebben tot nu toe afgewacht wat Frederik Hendrik doen zou na het door de Staten Generaal genomen besluit over het vergeven van de plaatsen van de afwezige officieren. Tot nu toe is daarop nog geen maatregel genomen. Ze hebben daar Frederik Hendrik op aangesproken, die daarop verklaarde geheel tot het invullen van deze plaatsen geneigd te zijn, maar eerst hierover het standpunt van de Staten Generaal te willen vernemen. De prins verklaarde bereid te zijn dan dadelijk de ledige plaatsen met andere bekwame personen op te vullen.

De Spaanse vijand is nu over de Rijn en schijnt de bedoeling te hebben zich meester te maken van Lochem of Doetinchem, of wellicht van beide, en meer omliggende plaatsen, menende daarmee in staat te zijn de toevoer

¹⁶ Bij archeologisch onderzoek op het industrieterrein Laarberg werd een onderlinge afstand van ca. 14 m aangetroffen.

¹⁷ Soldaten met een handvuurwapen.

van levensmiddelen naar het Staatse leger af te snijden. Aan Staatse zijde gaat men ervan uit dat hij in dat opzicht niets zal kunnen uitrichten omdat men reeds goed van levensmiddelen is voorzien. Er komen ook berichten dat de vijand al aan het marcheren is en in de omgeving van Wesel zou zijn. Tot grote ellende van de inwoners van Grol worden 's nachts uit de wijk van de prins mortiergranaten in de stad geworpen. Er ontstaat op drie plaatsen brand, waarop jammerlijk geschreeuw volgt.

Woensdag 4 augustus 1627 Dag 16

Nu de Staatse vijand de stad zo dicht is genaderd houden die van de stad ook vandaag hun poorten dicht en versterken die aan de binnenzijde met paalwerken. Dat betekent ook dat ze verder van uitvallen afzien. Na de middag zenden de belegeraars weer enige mortiergranaten de stad in. Deze projectielen barsten bij het neerdalen in verscheidene stukken uiteen. Met deze gruwelijke operatie worden enige huizen weggeslagen, waardoor doden vallen en ook tal van burgers en soldaten gewond raken. Het belangrijkste effect is echter dat er steeds brand door ontstaat. Vanwege dit vreselijk vuur en uit vrees dat het kruitmagazijn naast de Calixtuskerk wordt getroffen acht men het in de stad nodig het buskruit onder het Stadhuis in veiligheid te brengen, dit om te voorkomen dat de gehele kruitvoorraad door een voltreffer zou exploderen. In die nieuwe bergplaats worden op de tonnen buskruit zware balken gelegd met daarop als brandwerend middel mest en aarde.

Graaf Hendrik van den Bergh heeft nu te Wesel zo'n tien- tot twaalfduizend man te voet en vijftig tot vijfenvijftig compagnieën te paard bijeengekregen. Het verzamelde Spaanse leger is daarmee echter nog steeds kleiner dan het Staatse leger voor Grol en maakt daardoor nog steeds weinig kans de Staatse troepen te verdrijven. Niettemin komt dit talrijke leger deze dag in beweging. Men ontvangt in het legerkamp voor Grol deze avond diverse geloofwaardige berichten, dat graaf Hendrik van den Bergh vandaag met zijn gehele leger in de buurt van Wesel over de Lippe is getrokken en naar Bocholt op weg is gegaan, ongetwijfeld met de bedoeling om vandaar uit naar Grol te gaan. Hij zou met zijn leger in twee dagen voor de stad kunnen zijn.

Men is nu met de beide approaches uit het legerkamp van de prins via de doorsnijding van de contrescarp tot aan de gracht van Grol gekomen. Frederik Hendrik geeft de artillerie opdracht om het bouwen van galerijen over de gracht met beschietingen te gaan ondersteunen. Er worden daartoe vandaag nieuwe batterijen gebouwd. Ook de mortieren met vuurwerken worden daarbij gebruikt. Men is nu aan de noordwestkant van Grol met de approche uit het legerkamp van Ernst Casimir zover gekomen dat men de uitwateringssluis heeft bereikt en nu voorbereidingen gaat treffen om het water van de gracht te kunnen gaan aftappen.

De stadsgracht wordt uit de Slinge met water gevuld. Het waterniveau in de gracht wordt aan twee kanten met sluisen geregeld, die men naar eis van zaken zou kunnen openen, om door de ene zoveel water als nodig is in te laten, door de andere, indien de hoeveelheid water te groot wordt, het water uit te laten. Waar het water de gracht verlaat loopt dit via een sluis in een poel: Het Pand. Door een tweede sluis, die wat verder buiten de stad bij de watermolen is gelegen, kan het overtollige water naar de Slinge worden afgevoerd. Deze buitensluis heeft Pudewelts, hopman van de lijfwacht van de prins, geopend om later door het openen van de andere sluis het water uit de stadsgracht te kunnen laten weglopen. Men denkt daardoor het water ongeveer 3,5 meter te kunnen aftappen. Er schiet dan nog 1,2 meter over, die men bij het bouwen van de galerijen met weinig moeite kan opvullen.

De werken van de circumvallatielinie waar de prins het meest over bekommerd was zijn nu volledig in defensie.

Donderdag 5 augustus 1627 Dag 17

In het Staatse leger verspreidt zich vandaag, een week na het fatale schot, het gerucht dat Van Dulcken gewond zou zijn. Men weet het echter nog niet zeker.

Het is nu wel zeker dat de vijand gisteren over de Lippe is getrokken. Sommigen zeggen met 12.000 man te voet en dat daarbij nog 3000 man zouden komen en verder 47 compagnieën ruiters, waarbij nog drie andere zouden komen. Er komen geruchten, dat hij weer verder richting Grol naar Borken op weg zou zijn.

Om de voorraad levensmiddelen ten behoeve van het leger rond Grol zo spoedig mogelijk op het gewenste peil te brengen zenden de gedeputeerden te Zutphen vandaag de 200 wagenvrachten meel, die ze te Amsterdam hebben laten opkopen, met nog het meel van 10 wagenvrachten rogge die door hen te Arnhem waren gekocht en die ze daar hadden laten malen, alsook 50.000 pond te Deventer gekochte kaas naar Grol. Naar het leger voor Grol wordt van tijd tot tijd ook een goede hoeveelheid brood gestuurd, die ze te Deventer, Arnhem en Doesburg hebben laten bakken. Daarenboven wordt ook door de zoetelaars uit de te Zutphen liggende schepen veel bier met allerhande toespijzen naar het leger gebracht, deels in schuitjes de Berkel op tot Borculo toe, en een deel met wagens rechtstreeks naar Grol. De gedeputeerden zijn de zoetelaars daarbij op beide wegen behulpzaam. Zoveel mogelijk ook heeft de prins een grote hoeveelheid materialen voor de approaches en galerijen laten halen, alsook munitie en allerlei andere behoeften. Wanneer dat allemaal in het leger zal zijn aangekomen, is naar het oordeel van de gedeputeerden te Zutphen het Staatse leger met levensmiddelen en andere voorraden voor een geruime tijd voorzien indien de vijand komt. Mocht die niet komen dan zal deze voorraad levensmiddelen toch niet worden aangetast. Men had uit voorzorg reeds 20 bakovens naar het leger laten komen en in gereedheid gebracht. Die ovens zijn 2,7 meter lang, van binnen breed 2,4 meter, en wat meer dan

30 centimeter hoog, die gezamenlijk in vierentwintig uur tijd ruim 28.000 pond brood kunnen uitleveren. Daarnaast is er inmiddels in het magazijn op de Lievelder Es iets minder dan 400.000 pond brood, over de 235 wagenvrachten meel en 48.000 pond kaas in voorraad. Een grote overvloed, die het leger voor lange tijd tegen de honger zal kunnen verzekeren, als de vijand zich naar een plaats midden tussen de steden, vanwaar de leeftocht aankomt, en het leger zal begeven.

Om bij een aanval het risico van eventueel optredende voedseltekorten zo veel mogelijk te beperken laat de prins zijn eerder bevel opnieuw afkondigen, dat iedere soldaat zich van voldoende voedsel voor acht dagen moet voorzien en dat alle vrouwen en kinderen, en ook al wie onbekwaam is om de wapens te voeren uit het leger moeten vertrekken.

Niet alleen aan Staatse zijde volgt men de bewegingen van het Spaanse leger nauwgezet. In het Sticht Münster maakt men zich zorgen over de mogelijke gevolgen van het doortrekken en legeren van een zo omvangrijk leger in hun gebied. Het zou de burgers in de betrokken steden en de boeren ten plattelande grote schade kunnen toebrengen. Ook te Münster ontvangt men het bericht dat het Spaanse leger gisteren bij Wesel over de Lippe is getrokken en vandaag zijn weg over Brünen en Borken richting Dorsten zal nemen.

De circumvallatielinie is nu dan wel volledig in defensie, maar omdat het Spaanse leger op komst is wordt deze nog dagelijks met voortvarendheid verzaaid en verbeterd. Alle werken worden verhoogd en de grachten dieper gemaakt. Dat gaat wel ten koste van het werk dat richting de stad te doen is. De prins laat vandaag die werkzaamheden voortgaan. Met de Franse en Engelse approches was men gisteren via de contrescarp tot aan de gracht van de stad gekomen. Men maakte zich daar toen zonder grote moeite meester van. Vannacht is men met de graafwerkzaamheden ter voorbereiding van het bouwen van galerijen tot aan de stadsgracht gekomen.

Om communicatie te hebben tussen de Engelsen en de Fransen heeft men deze nacht tussen beide approches parallel aan de oever van de gracht een loopgraaf gemaakt. Daar zijn vervolgens musketiers in gelegerd ter beveiliging van degenen, die vandaag met de voorbereidingen voor het dempen van de gracht gaan beginnen om morgen of overmorgen met de galerijen de gracht over te gaan steken. Ter beveiliging van de schutters in die loopgraaf heeft men deze met schanskorven begrensd.

Het werk aan de aanvalswerken had, nu graaf Hendrik van den Bergh op komst is, niet zo'n goede voortgang kunnen hebben als anders wel het geval zou zijn geweest. Niettemin werkt men eraan om van nu af de galerijen en de doorgang door de grachten zoveel mogelijk te bevorderen.

De luitenant-kolonel Dirk de Bye is met vijf compagnieën Duitsers van Pinsens regiment Lochem binnengetrokken om zich daar te legeren. Vandaag is kolonel Varick met vijf compagnieën door Zutphen naar het leger voor Grol gemarcheerd.

Vanuit de stad wordt niet zo veel meer geschoten als zij voorheen gedaan hebben.

Het Spaanse leger heeft de nacht te Dorsten doorgebracht.

Vrijdag 6 augustus 1627 Dag 18

Hendrik van den Bergh verlaat vanmorgen met zijn leger Dorsten en trekt richting Borken. Of het richting Grol zal gaan, of dat het de weg naar Lingën of een andere weg zal nemen zal men in het leger voor Grol nu spoedig weten.

De ontmantelde en neutrale stad Lochem ligt op de aanvoeroute van Zutphen naar Grol. Om te voorkomen dat die stad in handen van de vijand valt, die dan de toevoer van levensmiddelen zou kunnen afsnijden, zijn daar vandaag aan het gisteren daarin gebrachte garnizoen de compagnieën van Reijner van Goltstein en Van Middachten toegevoegd. Die hebben tot dan toe op de redoutes langs de IJssel gelegen. Lochem is nu met tien compagnieën bezet. De bezetting heeft opdracht om voor de poorten aldaar halve manen op te werpen. In opdracht van Frederik Hendrik wordt vanuit Zutphen 3000 pond kruit met ook even zoveel lood en lonten, alsook 7000 pond brood naar Lochem gezonden.

Frederik Hendrik neemt maatregelen om de naderende vijand in zijn opmars zoveel mogelijk te hinderen. Om de Spaanse vijand, als die de Achterhoek in mocht trekken, zijn voedselvoorziening te bemoeilijken laat hij de inwoners van de stadjes Lochem, Borculo en Doetinchem al hun provisie in het leger brengen of in de in Staatse handen zijnde steden aan de IJssel. Ook laat men overal de spinnen uit de molens halen opdat geen koren gemalen kan worden.

Het bouwen van de galerijen en het daaraan voorafgaand dempen van de gracht wordt naar gewoonte door werkbazen en soldaten aangenomen. De prins heeft vandaag de galerijen over de grachten van Grol aanbesteed, in de Engelse aanpak voor 2000 en in de Franse voor 2500 gulden. Hij heeft bovendien een premie van 300 gulden uitgelooft voor degene die de galerij voor woensdagavond het eerste zal hebben overgebracht. Dat bericht gaat als een lopend vuurtje door het gehele leger. Iedereen kan zich, met een groot loon in het vooruitzicht, daar naartoe begeven zodat vannacht het werk van het dempen begonnen kan worden. In afwachting van de aankomst van de Spaanse vijand is nu alles in het Staatse leger in gereedheid gebracht. Alle gereedschappen als biesbruggen, mortieren, vuurwerken, bossen rijshout, granaten, balken en andere noodzakelijkheden zijn op tijd besteld. Alle batterijen zijn voltooid, al de bakovens, brouwketels en

meelopslag zijn op de juiste plaats opgesteld opdat er niets zal ontbreken. Het leger is rondom met een aarden wal beveiligd en de toegangswegen zijn met kanonnen bezet. Frederik Hendrik en alle officieren en soldaten zijn welgemoed, zodat Hendrik van den Bergh als hij hen zou willen aanvallen niets zal kunnen uitrichten. Hij zou kunnen proberen de toevoer van levensmiddelen af te snijden, ook de konvoien het moeilijker te maken, maar daar is rekening mee gehouden. Er ligt binnen de circumvallatielinie een zo grote voorraad levensmiddelen opgeslagen, dat men zich een maand zal kunnen behelpen, al kreeg men niets meer aangevoerd.

Voor de dagelijkse gewone voorziening van levensmiddelen ontstaat nu echter wel een probleem. Door de voortdurende regen worden de wegen steeds moeilijker begaanbaar, waardoor alle zware lasten met platboomde schuiven over de Berkel naar Borculo gevoerd moeten worden en zo verder over land naar het leger rond Grol.

Frederik Hendrik stuurt voortdurend spionnen naar een groot gebied rond Grol om alle bewegingen van de op komst zijnde Spaanse vijand te bespieden. Nu de Spanjaarden zo dicht in de buurt zijn gekomen zijn degenen die buiten de legerkampen en in de circumvallatielinie op wacht staan en de ronde doen zeer op hun hoede. De prins laat in de omgeving ook de doorgangen en toegangswegen waar de Spanjaarden gebruik van zouden kunnen maken verstoren en bemoeilijken.

Frederik Hendrik laat de Staten Generaal weten, dat de soldaten van het regiment van de Hertog van Candale, samen met de dertien 'extraordinaire' compagnieën ruiters zeer klagen over het feit dat ze nu al enige tijd geen soldij hebben ontvangen. De prins maakt zich ernstig zorgen en waarschuwt de Staten Generaal, dat er wel eens onlusten onder die soldaten zouden kunnen uitbreken als niet spoedig voor de betaling van soldij wordt gezorgd. Ook de gedeputeerden te velde maken daar richting de Raad van State melding van: 'Wij worden hier zeer tot betaling gemaand door de ongerepartieerde infanterie en cavalerie, alzo dat wij hiermee U zeer dienstlijk verzoeken alle mogelijke moeite te willen doen bij de Staten Generaal en bij de provincies dat, volgens de resolutie genomen voordat wij uit Den Haag zijn vertrokken, de penningen prompt mogen worden gefurneerd en naar hier gezonden, want dit kan geen uijtstel lijden om veel incommoditeiten te voorkomen, als U naar uw eigen wijsheid zelf zult kunnen oordelen'. Zij besluiten hun brief met een merkwaardige ontboezeming: 'Het zal hier al wat langer duren als wij gemeend hadden, maar nu wij hier zijn moeten wij daarmee voort'.

Het optrekkende Spaanse leger brengt de nacht te Borken door.

Deze nacht is men in de gracht begonnen met het aanleggen van de galerijen. Om die te versnellen moet eerst bij een sluisje het water uit de gracht worden afgetapt, want anders moet men de grote diepte van ruim 4 meter dempen.

Zaterdag 7 augustus 1627 Dag 19

De bij het bouwen van de galerijen te plaatsen gebinten kunnen bij een grote diepte van de gracht niet goed worden gesteld. Er worden om de gracht te dempen vandaag dan ook aarde en fascines¹⁸ in de gracht geworpen. Daar wordt door die van binnen dapper op geschoten. De Engelse kapitein Ram, die het volk aanvoert, wordt in de approche in het hoofd getroffen. Vanuit de approches geeft men nu tegenvuur om die van de stad achter hun borstweringen te houden. De galerij is vandaag wel zo'n zeven meter in de gracht gevorderd, wat echter uit de stad vanaf de hoofdwal met een kanon wordt beschoten, waardoor het werk wordt gehinderd, zodat de werklieden daaruit weglopen. Er wordt een mortiergranaat in de stad geworpen, die net zoals vorige granaten niet zonder uitwerking blijft.

Men is ook vandaag druk bezig om met de circumvallatielinie optimaal beveiligd te zijn.

Over de financiële problemen schrijven de gedeputeerden in het leger voor Grol nu in navolging van de prins eveneens aan de Staten Generaal: 'Wij verlangen naar antwoord en geld voor de ongerepartieerde compagnieën van Candale en voorts tot de werken die excessive hoogh lopen'.

Omdat te verwachten is dat de Spaanse vijand zijn koers naar Grol zal gaan nemen, hebben de gedeputeerden te Zutphen, om de zoetelaars hulp te bieden, gisteren ongeveer 120 wagens bijeengekregen, opdat zij hun waren, die zij te Zutphen hebben, in aller ijl in het leger kunnen brengen. De zoetelaars hebben daar hun spek, kaas, boter, haring en andere eetwaren opgeladen en zijn deze avond allen in het leger voor Grol aangekomen. De gedeputeerden hebben hen vandaag, naast de aken die zij zelf wisten te krijgen, enige landsaken ter beschikking gesteld, zodat zij ongeveer over 40 aken beschikken om daarin hun bieren te vervoeren. Die zijn vandaag, begeleid door een konvoi, vanuit Zutphen de Berkel op gevaren om morgenavond te Borculo te zijn, vanwaar zij op wagens en wederom met konvoi beveiligd het bier voorts in het leger zullen brengen.

Vandaag kwam de gouverneur Pinsen, met 23 compagnieën voetvolk van Grave door Arnhem op weg naar het leger rond Grol om dat te versterken.

Uit de stad zijn twee spionnen met brieven aan graaf Hendrik van den Bergh onopgemerkt door de wijk van graaf Willem van Nassau gekomen. Dat is nog steeds de zwakste plek en er wordt nog dagelijks aan gewerkt.

¹⁸ Bundels takken of rijnshout ter bekleding en versteviging van aarden verdedigingswerken.

Hoge Münsterse gezanten bereikten de opperbevelhebber in Spaanse dienst Van den Bergh gisteren in het marcheren bij het ten noorden van Borken gelegen Gemen en hebben hem vandaag naar Südlohn en Stadtlohn begeleid.

Men ontvangt in het leger voor Grol tegen de avond het bericht dat de Spanjaarden vandaag Südlohn en Stadtlohn hebben bereikt. Ze hebben de stadjes daar rondomheen bezet en 23 compagnieën ruiters op wacht gehad om hun bruggen tegen eventuele Staatse aanvallen te beveiligen. Ze hebben 20 stuks geschut, 300 wagens vol ladders, brandhaken en dergelijke zaken bij zich. Men meent dat de vijand recht naar Grol komt, hoewel hij ook nog andere wegen zal kunnen nemen. De prins heeft daarom het gehele leger bevolen dat eenieder scherp moet waken en de Spanjaarden, wanneer ze zouden aankomen, tegemoet moet gaan. Het Spaanse leger heeft de nacht te Südlohn en Stadtlohn doorgebracht.

Zondag 8 augustus 1627 Dag 20

De prins heeft deze morgen nog geen bericht ontvangen, of en hoe ver de vijand nu voorttrekt, en welke weg hij neemt. De Münsterse gezanten hebben Van den Bergh echter vandaag tot naar Vreden begeleid, waar hij op het boerenhof Wenning in de Vredense buurtschap Gaxel¹⁹ zijn hoofdkwartier opslaat, terwijl zijn troepen zich in de naaste en verdere omgeving legeren. Hendrik van den Bergh belooft de Münsterse gezanten weliswaar het land te zullen ontzien, maar deelt hen tegelijkertijd mee dat de voedselvoorziening voor het leger van ca. 10.000 soldaten door het Sticht Münster naar Vreden geleverd moet worden en ook dat door het gehele Sticht dagelijks met grote en bezwaarlijke konvooien rekening moet worden gehouden.

In drie dagen is het Spaanse leger vanuit de omgeving van Wesel nu te Vreden aangekomen en heeft zijn kamp tussen die stad en het legerplaats van graaf Ernst Casimir opgeslagen. De prins heeft enige compagnieën ruiters uitgezonden om dat in de gaten te houden, en de vijand zo mogelijk schade te berokkenen. In het naderen van Grol is het Spaanse leger versterkt en aangevuld met Duitse regimenten, ten getale van 1800 man. Hendrik van den Bergh beschikt nu over 70 compagnieën te paard, ieder van 60 ruiters en meer en 158 compagnieën voetknechten, ieder doorgaans van 90 man, samen ruim 18.000 soldaten. Daarmee overtreft men nu de troepen van de prins niet alleen in ruitery, maar ook in voetvolk. Van den Bergh hoopt vruchteloos, dat er ook nog regimenten voetvolk en ruitery uit de Palts en de landen gelegen aan de Rijn in aantocht zijn.

Graaf Hendrik van den Bergh die met zijn leger, met geschut en ook granaten doch weinig vivres, nu zeer dicht bij het Staatse leger rond Grol is gekomen, heeft de intentie, zoals hij zelf laat uitlekken, een aanval op de Staatse verdedigingslinie te doen. De prins is daarover direct geïnformeerd en geeft opdracht de wachten langs de circumvallatielinie te verdubbelen en laat geheel zijn legermacht in wacht aantreden. Tussen zijn legerkamp en dat van graaf Ernst Casimir plaatst hij de helft van de troepen uit zijn legerkamp en tussen dat van graaf Ernst en de Hollandse Schans de helft van die van graaf Ernst. De cavalerie wordt in de achterhoede van de infanterie in slagorde geplaatst. Om af te wachten of de vijand iets tot ontzet zal ondernemen is men de gehele nacht in deze opstelling buiten de legerkampen paraat. Intussen laat men niet na de stad met alle mogelijke voortvarendheid met approches te naderen.

's Avonds is het grootste deel van het Spaanse leger onder het bevel van graaf Hendrik van den Bergh te Rekken aangekomen, uitgelezen volk: meest Spanjaarden, Walen en Bourgondiërs, weinig Duitsers. Men is van artillerie, munitie, levensmiddelen en andere behoeften wel voorzien en heeft dertig wagens met stormladders bij zich. Enige compagnieën ruiters voeren achter op hun paarden zakjes met kruit mee. Naar aanleiding van in het leger voor Grol binnenkomende berichten merkt men over Hendrik van den Bergh op: 'Hij snuft zeer nae zijn olde manier. Zegt, dat hij wil doordringen hent'aen de Stadt, al sold het hem sijnen cop kosten'. Die avond met het donker laat Hendrik van den Bergh 22 compagnieën ruiters de wijk van graaf Ernst Casimir dicht naderen. Als de prins daarvan bericht ontvangt en vermoedt dat Hendrik van den Bergh met het grootste deel van zijn leger daarop zal volgen laat hij in het Staatse leger terstond alarm slaan. Hij laat in alle haast zo stil mogelijk zijn ruiters en vier compagnieën van elk regiment, met veel kleine stukken geschut, zonder trom of trompet te roeren, naar de wijk van graaf Ernst en de Admiraal gaan om Van den Bergh daar te verwelkomen als hij zijn voornemen ten uitvoer zou willen brengen. In het Staatse leger is het krijgsvolk, zowel te voet als te paard, nu wel geanimeerd. Men wenst de handen flink uit de mouwen te steken.

Omdat de dreiging van een aanval door het Spaanse leger blijft bestaan besluit de prins de gehele nacht met 7000 man buiten zijn legerkamp in het veld te blijven. Ook Ernst Casimir staat met 2000 musketiers de gehele nacht in de wapens ter plaatse waar de aankomst van de vijand het meest verwacht wordt, maar van het Spaanse leger merkt men niets.

De prins is, al die tijd dat het naderen van de vijand werd verwacht, niet alleen overdag maar ook 's nachts, de gehele circumvallatielinie rondgegaan, daarbij alles inspecterende. Toen hij te paard bij het kampement van graaf Ernst Casimir aankwam, waar de grond laag en modderig was, zag hij daar vlak naast een hoger gelegen es en voorzag dat die de vijand van nut zou kunnen zijn. Van daar af zou de vijand het legerkamp van Ernst

¹⁹ Ten zuidwesten van Vreden, tussen die stad en de Duits-Nederlandse grens, zo'n 11 kilometer van Groenlo gelegen buurtschap.

Casimir ongehinderd kunnen beschieten, waardoor men de plaats door het van boven menigvuldig inslaan van kogels niet zou kunnen behouden. Hij gaf opdracht deze in de richting van de hoger gelegen es met een hoornwerk te versterken en ook de wal om de legerplaats te verhogen en te verdikken. Omdat de legerplaats naar het getal der aanwezige troepen wat ruim genomen was werden naar binnen andere werken gemaakt, die tot een toevlucht zouden kunnen dienen wanneer de eerste omwalling het zou hebben begeven. Daarmee heeft men er zorg voor gedragen, dat de vijand niet langs die kant tot de belegerden in de stad zou kunnen doorbreken.

Maandag 9 augustus 1627 Dag 21

De ruiters van Hendrik van den Bergh trekken zich weer naar Rekken terug. Wat ze nu verder willen proberen en waar ze zullen aanvallen moet men aan Staatse zijde maar afwachten. De laatste berichten luiden dat Hendrik van den Bergh zich met zijn leger vanmorgen weer een half uur gaans heeft teruggetrokken en nu weer binnen de landweer van Vreden in de buurtschap Gaxel ligt. Men houdt daar vandaag rust en als hij de komende nacht niet aanvalt, zal hij wellicht over een andere gelegenheid nadenken. Men ontvangt in het Staatse leger voor Grol bericht dat hij te Vreden op versterking wil wachten. Deze avond of morgen zullen er in het Spaanse leger nog 600 man bijkomen.

Kolonel Varick is vandaag met vijf compagnieën in het leger voor Grol gearriveerd en vijf van zijn compagnieën zijn binnen Lochem tot bezetting gebleven. Kolonel Pinsen is nu met de compagnieën die hij bij zich heeft nog onderweg tussen Schenckenschans en Grol. Varick is een klein legerkamp aangewezen daar waar de linie tussen de legerkampen van Willem van Nassau en graaf Ernst Casimir uitziet over de vlakke velden, een voor de vijand gemakkelijk terrein dat de Spaanse tegenstander voorheen (in 1606) reeds voorspoedig is geweest.

Nu de wachten op de stadswal de Staatsen zien naderen roepen zij: 'Al hebt gij de wallen, zo hebt gij dan de stad nog niet'. Dat doet vermoeden, dat zij binnen nog een afsnijding²⁰ hebben gemaakt. De prins heeft op het arriveren van de vijand de rond Grol liggende, wel drie uur gaans lange, aarden wal van de linie verzwaaard. Op sommige plaatsen heeft men de wal of verdubbeld of van nieuwe redoutes voorzien en voor de schans Altena en de Friese Schans extra verdedigingswerken laten aanleggen, zodat aan menselijke voorzorg en middelen niets ontbreekt.

Tegen de stad zijn de twee eergisteren begonnen galerijen ongeveer een vierde deel van de gracht gepasseerd. De ingenieurs en de aannemers wordt gevraagd de voortgang zo goed mogelijk te bevorderen. De uitvoer van de stadsgracht is nu doorgestoken waardoor het water in de gracht sterk zal dalen. Ondanks de bedreiging die daar voor de belegerden van uitgaat is te vermoeden dat de gouverneur en het garnizoen, in hoop van ontzet zijnde, niet dan in uiterste nood zullen willen onderhandelen.

Omdat het gerucht gaat, dat de Spanjaarden met hun hele leger onderweg zijn om iets tegen het Staatse leger te ondernemen staat de prins deze nacht opnieuw met dezelfde troepen waarmee hij de eerste nacht op is geweest, ter plaatse paraat waar de aankomst van de vijand het meest verwacht wordt. Omdat echter ook dit keer alles stil blijft, begeeft de prins zich 's morgens om zeven uur weer naar zijn legerkamp.

Dinsdag 10 augustus 1627 Dag 22

De Spanjaarden hebben zich drie dagen geleden rondom Vreden gelegerd, een uur van de legerplaats van graaf Ernst Casimir en hebben tot nu toe niet aangevallen. Ze vertonen zich vandaag voor de middag met twee troepen ruiters van verre op de heide in de buurt van de legerplaats van graaf Ernst. Naar het schijnt om een gedeelte van de omwalling te bezichtigen en de belegerden door het afschieten van enkele kanonnen een teken te geven dat er ontzet op komst is. Daarna trok hij zich terug naar zijn legerkamp bij Vreden.

Personen uit het Spaanse leger die te Zutphen arriveren maken er gewag van, dat men vanuit Vreden via Rekken zijn koers gemakkelijk naar Holten zou kunnen nemen en zo verder naar de IJssel toe. De gedeputeerden te Zutphen besluiten daarom met kolonel Pinsen, die bij hen is, om deze morgen de sergeant-majoor Brederode, vanuit Zutphen met zes compagnieën soldaten de IJssel af naar Deventer te sturen en daar tot nader order te laten blijven. Men meent, dat de compagnieën daar beter voor de beveiliging van de IJsselkant zullen kunnen zorgen dan vanuit Zutphen. Men stuurt ook vijf compagnieën binnen Doesburg en de kapitein Jochum van Goltstein naar Grave.

Vanuit de batterij, die via de approche uit de wijk van graaf Ernst aan de noordoostkant van Grol op de rand van de gracht is gebouwd, beschadigen de kanonnen door veelvuldig schieten de borstwering van de faussebraye van de stad. Die is zo'n zeven meter dik en als er iets aan de voorkant wordt afgeschoten wordt dat door de onvermoeide arbeid van de belegerde soldaten van achteren direct hersteld.

Men is aan Staatse zijde ijverig bezig met het bouwen van de galerijen, zodat de Fransen en de Engelsen nog maar het derde gedeelte van de gracht hebben te vullen, als Verreycken twee kanonnen in de faussebraye

²⁰ Op de bolwerken gebouwde extra aarden wal, voorzien van een borstwering om daarachter de vijand te kunnen bestrijden als hij de bovenzijde van het bolwerk zou hebben bereikt.

plaatst om daarmee deze bouwwerken aan stukken te schieten en vervolgens de balken en rijssbossen van het beschadigde werk met pekkranen en andere materialen in brand te steken.

's Nachts wordt het beschadigde werk door de belegeraars hersteld. Die van binnen schieten vanuit de faussebraye dapper waterpas over de gracht en treffen veel arbeiders die, gebruik makend van de donkerte van de nacht, met het aanbrengen van rijswerk in de gracht dicht bij de faussebraye komen. Met een kogel van 24 pond wordt die nacht vanuit de stad in een van de ruim zeven meter lange galerijen geschoten, waardoor daar niemand meer wil werken. De galerijen, waarmee nu vier dagen geleden werd begonnen, gaan daardoor maar langzaam voort. Dat is niet alleen het gevolg van het voortdurend schieten met kanonnen door de vijand, maar wordt ook veroorzaakt door de diepte van de gracht. Men is er tot nu toe nog niet in geslaagd het water meer dan tussen de vijftig centimeter en een meter te laten zakken. Ook speelt een rol dat het voor de Staatse soldaten ongewoon werk is en er maar weinigen zijn die er verstand van hebben of het eerder bij de hand hebben gehad, hoewel er geen geld aan wordt gespaard.

Om het geschut van de belegerden in de faussebraye, dat het werk aan de galerij hindert, uit te kunnen schakelen maken de Staatsen deze nacht op de rand van de gracht een batterij en stellen daarin vijf kanonnen op. Daarmee behouden ze de overhand. Dit is echter niet zonder schade afgelopen. Er worden twee voorname Engelsen, Ram en Proud, vermist. Zodra men met deze kanonnen begint te schieten slaagt men erin het stuk van de belegerden met een voltreffer tot zwijgen te brengen. In de galerij begeven de werklieden zich weer aan het werk.

Woensdag 11 augustus 1627 Dag 23

Hoewel de soldaten veel last hebben van de regen waardoor het werk trager voortgaat, zetten de Engelsen en de Fransen deze morgen het werk aan de galerijen energiek voort en bouwen onder de beschutting van de die nacht geplaatste batterij overdag zeker 3,5 meter aan, zodat men er nagenoeg zeker van is dat de komende nacht de galerijen tot aan de faussebraye gebracht zullen worden.

Omdat die van binnen zich dapper verdedigen brengt men vandaag veel munitie en vuurwerken in het leger. Op de contrescarp aan de oever van de stadsgracht worden nu vijf batterijen gemaakt, elk van drie stukken. Daarmee worden de belegerden in hun faussebraye, van waaruit zij veel schade doen aan de werklieden in de galerij, dapper gehinderd en in voldoende mate uit de faussebraye verdreven, waardoor de drie galerijen over de gracht naar de faussebraye toe goed vorderen. Tussen de Fransen en de Engelsen wordt zeer geijverd wie van beide naties het eerst over zal zijn. En om die ijver aan te wakkeren heeft de prins een prijs van drieduizend gulden uitgelooft voor de aannemers of de werklieden die het eerst de overkant zullen hebben bereikt.

Niet minder zorg en arbeid gebruikt de prins in het beveiligen en verdedigen van zijn leger tegen het geweld van buiten. De circumvallatielinie is nu op zo grote sterkte, dat de Spanjaarden de Staatsen niet met geweld in hun voordeel zullen kunnen aanvallen. De prins waakt alle nachten met veel compagnieën zowel te paard als te voet. Die van binnen houden zich dapper. Het schieten gaat deze dag aan weerszijden voort. Het gerucht gaat dat Hendrik van den Bergh nog meer volk verwacht.

De gedeputeerden te velde laten de Staten Generaal geïrriteerd weten dat ze ernstig gebrek aan geld hebben en nog steeds op antwoord wachten. Ze schrijven dat ze op het hinderlijk aanhouden van de hertog van Candale en zijn officieren genoodzaakt zijn geweest aan enige zeer behoeftigen geld te verstrekken. Er wordt dagelijks om meer verzocht waaraan ze niet kunnen voldoen. Men weet in Den Haag toch ook wel dat deze ten laste van de Generaliteit staande compagnieën hun betaling niet langer zonder grote ondienst kunnen missen. De omsluiting van dit leger met veel grote ongelooflijke werken boven hetgeen daarvoor nog dagelijks gemaakt wordt en de nood verder vereisen zal, brengt zeer hoge kosten met zich mee. Ook lopen de legerlasten door de grote afstand tot de rivieren meer als gewoonlijk op, zodat men in de Staten Generaal zelf kan beoordelen, hoe nodig het is voor beide zaken zonder uitstel penningen naar Grol te sturen.

Deze dag vertoont graaf Hendrik van den Bergh zich rond het middaguur opnieuw met enige ruiters tussen Vreden en de buurtschap Zwolle in de buurt van het legerkamp van graaf Ernst. Hij heeft drie kleine stukken geschut bij zich, die hij tweemaal van zo grote afstand laat afschieten, dat ze op ettelijke honderden passen de aarden omwalling van het legerkamp niet hebben kunnen raken. Graaf Ernst trekt met zijn volk te paard en te voet zijn legerkamp uit tot op een kwartier afstand van de vijand, stelt zich daar in slagorde op en legt 2000 mannen in hinderlaag, allen musketiers. Tot een treffen komt het niet. Men meent daarom, dat men met die zes schoten een signaal aan de belegerden heeft willen geven. Uit onderschepte brieven van Hendrik van den Bergh en van zijn secretaris verneemt men aan Staaste zijde, dat in het Spaanse leger nog 2000 man uit de Palts verwacht worden en dat eergisteren nog twee compagnieën te paard en vijf te voet van Lingen bij hen zijn gekomen. In de brief van de secretaris deelt deze aan een zekere raadsheer Ruis mee dat men er weinig hoop op heeft de stad nog te kunnen ontzetten, omdat het Staatse leger met de circumvallatielinie al te sterk omgraven is.

De vrees van de afgezanten van het Sticht Münster, dat door het Spaanse leger schade aan de inwoners van hun gebied wordt toegebracht blijkt nu wel degelijk gegrond te zijn. Een van de Münsterse gezanten schrijft vandaag uit Vreden aan de 'fürstlichen Rat Dietrich von Plettenberg': 'Es ist alhier um Vreden so ein Landverderben, dasz es nit zu beschreiben, Geld mangelt, und da selbiges nit erfolget bald, ist es mit Groll verloren. Grolle gehe über oder nit, interim musz dies Stift erbärmlich verdorben werden'.

Deze nacht zijn de Staatse troepen weer met 8000 man op de heide paraat, ook nu in afwachting van de vijand. De Engelsen uit het legerkamp van de prins, die aan de rand van de gracht liggen, schieten veel mortiergranaten de stad in. Drie huizen raken in brand, die de gehele nacht voortduurt.

Donderdag 12 augustus 1627 Dag 24

De galerijen zijn zo ver gevorderd, dat men vanuit de Franse approche tot op 4 à 4,5 meter na de overkant van de gracht heeft bereikt. In de Engelse galerij zijn ze ongeveer halverwege het water.

De drost van Ahaus, waar vandaan de aanvoer van levensmiddelen naar het Spaanse leger uitblijft, weet vandaag aan Münster te melden dat de naburige steden en kerspelen ernstig worden vermaand om voor levensmiddelen te zorgen. De wegen raken onveilig, de mensen worden geplunderd, naakt uitgekled en mishandeld.

Deze nacht staat Frederik Hendrik weer met een grote hoeveelheid volk buiten zijn legerkamp, maar de vijand valt niet aan. Graaf Hendrik van den Bergh slijt de tijd met verkennen en alarm te maken. In het donker van de nacht geven de belegerden veelvuldig vuursignalen uit de toren te Grol. Men slaagt er ook in om in het duister twee ruiters door de wachtposten van het Staatse leger naar graaf Hendrik van den Bergh te sturen.

Vrijdag 13 augustus 1627 Dag 25

Er wordt deze dag aan weerszijden geschoten, maar vanaf de stadswal maar weinig. Omdat door die van de stad met het kanon wel vaak vanuit de faussebraye wordt geschoten en het werk aan de galerijen daardoor stagneert vorderen de belegeraars op alle drie de plaatsen slechts langzaam met het dempen van de gracht. Men denkt toch dat ze in twee of drie dagen aan de stadswallen kunnen worden gebracht, waartegen die vanuit de stad grote moeite blijven doen om het naderen van de stadswallen te beletten en de galerijen te beschadigen. Ze hebben de Franse galerij gisteren behoorlijk in stukken geschoten en met pekkransen tweemaal in brand gestoken, zodat er vijf gebinten zijn uitgebrand, doch vandaag is alles gerepareerd. De Staatsen schieten dapper op de faussebraye om die van de stad daaruit te drijven en hun kanon het zwijgen op te leggen. Behalve aan de galerijen werkt men ook nog steeds aan de circumvallatielinie die rondom van dag tot dag verder wordt versterkt.

De Spaanse overste Kraft arriveert vanuit Brussel te Wesel met een konvooi van 1000 man. Hij heeft 27 tonnetjes met geld bij zich.

Deze nacht geeft de vijand uit de toren te Grol wederom op twee plaatsen vaak vuurtekens, wat erop duidt dat men er niet in slaagt de onderlinge communicatie op een andere manier te laten plaatsvinden.

Doordat troepenbewegingen worden gesignaleerd veroorzaakt de Spaanse vijand vannacht in het Staatse leger alarm, waarop men in de wapens komt. De prins trekt weer buiten zijn legerkamp, maar de vijand komt niet opdagen en gaat met zijn troepen terug naar Vreden.

Zaterdag 14 augustus 1627 Dag 26

Vandaag wordt ook het Staatse leger met enig volk versterkt. De gouverneur van Rees, kolonel Pinsen, is met zestien compagnieën in het leger voor Grol gearriveerd. De overige compagnieën van zijn regiment zijn door hem verdeeld over de steden aan de IJssel. Pinsen wordt zijn legerplaats aangewezen tussen de legerplaatsen van Varick en van Willem van Nassau. Er zijn nu in het Staatse leger voor Grol al over de 190 compagnieën voetvolk, tussen de 20.000 en de 25.000 man, de ruitery niet meegerekend.

De Staten Generaal hebben de gedeputeerden in het leger voor Grol laten weten dat ze moeite zullen doen om te komen tot betaling van de legerlasten in het algemeen en van de ongerepartieerde compagnieën in het bijzonder. De gedeputeerden schrijven hen dat ze het geld zo snel mogelijk verwachten, maar vrezen wel dat het niet tijdig genoeg bezorgd zal worden, wat tot grote dienstweigering zal leiden.

De Spaanse overste Kraft reist vandaag met hetzelfde konvooi, waarmee hij de dagen tevoren van Brussel naar Wesel is gereisd, naar het Spaanse legerkamp bij Vreden. Daar aangekomen ontvangt elke soldaat een halve maand soldij, terwijl er nog een betalingsachterstand is van enkele maanden. En dat terwijl alles bijzonder duur is. Een kan bier kost in het leger van de vijand zes stuivers en alles is navenant zeer duur.

Vanuit de stad heeft men gisteren de Franse galerij behoorlijk in stukken geschoten, doch alles is nu weer gerepareerd, zodat men verwacht, dat die de komende nacht aan de faussebraye zal zijn. Men hoopt met de twee andere galerijen op zijn laatst in drie of vier dagen ook zover te komen, alhoewel daarvan niets met zekerheid valt te zeggen. Eén ongelukkig schot kan gemakkelijk een dag of twee vertraging opleveren. De belegeraars hebben gisteren het kanon, waarmee die van de stad vanuit de faussebraye tot nog toe de meeste schade toebrachten, het zwijgen opgelegd.

Hendrik van den Bergh had zich, op advies van Spinola, erop toegelegd om zich in het midden tussen Zutphen en Grol te legeren, om de Staatsen de toevoer af te snijden. Uit onderschepte brieven kwam men aan Staatse zijde te weten dat de Spanjaarden daarom het besluit hadden genomen met een vliegend leger van 5000 man de tussen Zutphen en Grol gaande Staatse konvooien aan te vallen en de rest van hun leger daarop te laten volgen om de voorhoede te hulp te komen. Als Hendrik van den Bergh verneemt, dat er een machtige troep uit het Nassause leger naar Zutphen is gegaan, om daar levensmiddelen te halen, en hij hoopt dat die in het terugkeren verslagen zullen kunnen worden, wil hij zijn kans waarnemen. Hij denkt daarmee aan Staatse zijde het moreel te verminderen, en die van de belegerden te vermeerderen. Door een snood gekrakeel in zijn leger tussen de Italianen en de Spanjaarden wordt het hem echter onmogelijk gemaakt een kans te wagen. De Spanjaarden wilden het voortouw nemen, dat hen graaf Van den Bergh ook gaarne had gegeven. De oude regimenten, zowel van Baglioni als van andere Italiaanse commandanten, wilden hen dat niet toestaan. Zij waren volgens krijgsgebruik aan de beurt om het trekkende leger te leiden. De Spanjaarden wilden echter dat hen uit recht van heerschappij de voorrang werd gegeven. Noch door bemiddelingspogingen noch door verzoeken waren beide partijen te bewegen geweest dat onmiddellijk geschil te laten varen. De bitterheid is uiteindelijk zo hoog gerezen, dat de Italiaanse kolonel Campolatore op staande voet ontslag nam. Een aanval op het Staatse konvooi is derhalve vanwege jaloezie achterwege gebleven.

Deze nacht vuurden die van binnen op de toren opnieuw met twee vuren.

Zondag 15 augustus 1627. Dag 27.

Een persoon die gisteren tot 's avonds twaalf uur in Eibergen is geweest weet de gedeputeerde Van Essen te Zutphen te melden, dat gistermorgen de vijand zich met 12 troepen ruiters te Neede en Eibergen heeft vertoond, maar niet verder is gegaan. Die middag hebben zij echter heel Eibergen uitgeplunderd. Reizigers die van Lochem te Zutphen aankomen berichten dat de vijand met zeven compagnieën ruiters aan de noordzijde van de Berkel zou zijn.

Er is vandaag weer een zwaar konvooi, zowel met brood als met munitie, van Zutphen naar Grol gezonden. De te Eibergen en Neede gesignaleerde ruiters waren kennelijk op weg om dit konvooi aan te vallen wat, zoals eerder gemeld, geen doorgang vond. Frederik Hendrik ontvangt bericht dat de vijand zijn leger versterkt heeft met 1800 man, die uit de Palts de Rijn af over Wesel naar hem toe zijn gekomen. Ook verwacht Hendrik van den Bergh de komst van de heer van Anholt met enige troepen en worden er door de Spanjaarden uit de omgeving van hun legerkamp veel paarden gehaald en naar Vreden gebracht. Bij dit bericht wordt het gerucht verspreid en de prins door verschillende andere berichten gewaarschuwd, dat de Spaanse cavalerie met een groot konvooi op weg is naar Coesvelt of Wesel om allerhande benodigdheden over te brengen. Onder deze dekmantel breekt Hendrik van de Bergh echter in de loop van de avond met een deel van zijn leger op en trekt richting Grol. Eindelijk geld uit Wesel bekomen en aan de soldaten een halve maand soldij uitbetaald hebbende was er onder de Spaanse soldaten bereidheid om te gaan vechten en tot een aanval over te gaan.

Tussen een en twee uur in de nacht, die zeer donker is, maakt de Spaanse vijand op drie plaatsen alarm. Uiteindelijk plaatst hij slechts op een plaats een aanval en wel op het hoornwerk voor het legerkamp van Ernst Casimir. Op bevel van Frederik Hendrik was men daar een week tevoren begonnen met het aanleggen van dit hoornwerk op een es die het genoemde legerkamp bestrijkt. Het werk was ten tijde van deze aanval nog niet voltooid. De aanvallers hadden gehoopt een gedeelte daarvan onafgewerkt te vinden en meenden dat te kunnen overlopen, maar kwamen er snel achter dat dit legerkamp van hoge borstweringen en stormpalen was voorzien en ook met een behoorlijke bezetting beveiligd en zijn gewaar geworden dat alles met wachtposten en geschut wel bezet was.

Ze passeren echter eerst nog zonder problemen een buitengracht, een meter diep, en tweeënehalve meter breed, trekken een aantal palissaden (stormpalen) uit de grond en kappen er ook een aantal met bijlen af. Ze klimmen voorts met ladders en gebruik makend van spaden en schoppen de wal op waar zij met hun pieken met de Schotten in een man tegen man gevecht raken. Vanuit het legerkamp worden de aanvallers met het kanon en met musketten beschoten. Die van de batterij in het hoornwerk schieten dapper met het kanon. Het Spaanse voetvolk valt evenwel met een groot geschreeuw aan en wordt door hun ruiters van achteren aangedreven. Hoewel ze zeer sterk aanvallen, worden ze door de Schotten, die er de wacht hebben, teruggedreven.

De prins wordt meteen van het gevaar voor de legerplaats van graaf Ernst op de hoogte gebracht. Terstond wordt in alle wijken alarm geslagen. De prins zelf snelt, door fakkels geleid, met enige regimenten Fransen en Engelsen en zes stukken geschut naar het legerkamp van Ernst Casimir toe om hen te hulp te komen. Hij laat ondertussen de bescherming van zijn wijk over aan kolonel Wits.

Inmiddels zijn de Spanjaarden, na vergeefs geprobeerd te hebben het legerkamp van Ernst Casimir binnen te dringen, door de Schotten in een anderhalf uur durend gevecht gedwongen zich terug te trekken. Het duister van de nacht is hen daarbij tot voordeel.

Als Frederik Hendrik verneemt dat de vijand is teruggedreven en zich heeft teruggetrokken, laat hij zijn troepen halt maken en gaat persoonlijk kijken wat er bij deze aanval gebeurd is. Hij bedankt de officieren en soldaten voor de gedane goede plicht en geeft opdracht de fortificaties aan die kant te versterken en er meer kanonnen te

plaatsen. Het gevaar dat de Spanjaarden opnieuw een poging zullen doen blijft bestaan. De prins wil daarom alle volgende nachten het grootste deel van zijn volk in staat van paraatheid houden.

Maandag 16 augustus 1627 Dag 28

Over het aantal doden dat bij deze nachtelijke aanval op het hoornwerk bij het legerkamp van Ernst Casimir aan Spaanse zijde is gevallen lopen de berichten nogal uiteen. Wat daarover op schrift werd gesteld varieert van 'men heeft er in de gracht twee van vinden liggen, alsmede voor op het veld verscheiden hoeden, spaden en vuerroers' via 'met verlies van een klein getal der hunnen' en 'achterlatende zestig à zeventig doden' tot 'de vijand had vijf wagens met doden afgevoerd', zodat ten slotte de gedeputeerden te velde in hun brieven verzuchten 'het getal van hun doden is onzeker' en 'op het getal der doden wordt gevarieerd'. Men vond er wel enige 'die hun bijlen, dood leggende, nog in de hand hadden'. Over het verlies aan Staatse zijde bestaat meer duidelijkheid: 'van de onze zijn 7 man dood gebleven en er waren enkele gewonden'.

De plaats waar men de Staatsen heeft aangevallen, was een van de sterkste van het gehele leger. Als de Spanjaarden daar binnen waren gekomen, zouden zij zonder twijfel verslagen zijn, omdat ze dan alsnog een afdoende aarden wal voor zich zouden hebben gevonden, voordat ze in het kampement hadden kunnen komen.

Men heeft van de aanvallers die nacht er drie gevangen kunnen nemen. Van hen verneemt men dat de Spaanse vijand voor deze aanslag van elke compagnie tien of twaalf mannen bij zich heeft gehad. Ze vertellen ook dat er nog een andere troep was, om als deze aanslag hen gelukt was, op een andere plaats eveneens een poging te doen. Ze wilden vanaf dat andere punt gedurende het gevecht bij het legerkamp van Ernst Casimir een behoorlijk aantal soldaten met munitie in de stad brengen. Dat is echter mislukt. De gevangenen weten niet te zeggen op welke plaats dat gepland was. Er is die nacht evenwel ook alarm geweest in de legerkampen van kolonel Pinsen en van de admiraal van Holland. Door vuurtekens gewaarschuwd dat het gevaar in het legerkamp van kolonel Pinsen dreigde, had de overste van de Engelsen, kolonel Horatius Veer, zich uit het legerkamp van de prins met zijn soldaten daar naartoe begeven. Het alarm daar leek alleen te zijn ontstaan uit een vals gerucht want men heeft geen vijand gezien. De linie was daar door de komst van Pinsen en Varick zo goed bezet dat het ook vruchteloos zou zijn geweest een poging te wagen daar door de linie te breken.

Naar later bleek hadden ze toch wel met zo'n 700 man, die goed van kruit en lood waren voorzien, gereed gestaan om te trachten tussen de legerplaatsen van graaf Ernst Casimir en die van Willem van Nassau naar de stad door te dringen. Het aanbreken van de dag heeft het een en ander verijdeld. Al met al is het, na deze vergeefse onderneming van het Spaanse leger, niet duidelijk of zij dit gedaan hebben op hoop van een geheel ontzet van de belegerden, of alleen om die van de stad met enig volk te versterken.

Die van de stad waren vrijwel zeker tevoren op de hoogte van de plannen van Hendrik van den Bergh. Toen ze gewaar werden dat de aanval op de legerplaats van Ernst Casimir was ingezet meenden ze dat hun ontzet ophanden was en toonden grote vreugde met allerlei krijgsinstrumenten. Ze hebben getracht het alarm in het Staatse leger te vermeerderen en sloegen de trom en luidden de klokken. Het had er alle schijn van, dat zij wisten, dat de vijand op dat tijdstip zou aanvallen.

Tweemaal is ook Verreycken bij nacht over de tijdelijk herstelde brug voor de Nieuwe poort, die bij dag weer werd afgebroken, vergezeld van 300 man uitgetrokken, met de bedoeling om een mogelijk in aantocht zijnd ontzet tegemoet te rijden en die in de stad te brengen, als die daar zouden zijn doorgebroken. Maar geen volk vindende stortte hij zich in het terugkeren naar de stad op de loopgraven die in de wijk van Ernst Casimir waren gemaakt, waar hij enige wanorde veroorzaakte, zonder dat hij de stad daardoor kon helpen, die het overigens niet lang meer zou kunnen houden. De voorzichtigheid van de prins had ook hier rekening mee gehouden. Verreycken werd gedwongen zich met schade in de stad terug te trekken. Deze actie van Verreycken kwam te laat, de stad was door de Staatse approches toen al te zeer ingesloten.

In weerwil van de gevechten bij het legerkamp van Ernst Casimir gingen de Staatse acties rond de stad gewoon voort. Die van de stad hebben de afgelopen nacht door voortdurend schieten met een kanon vanuit de faussebraye aan de galerij van de Fransen aanmerkelijke schade toegebracht. In de morgenstond wordt de schade opgenomen. Er wordt met spoed aan de reparatie daarvan begonnen en men gaat daar die dag mee voort. De galerij van de Engelsen zowel als die vanuit de approches vanuit het legerkamp van Ernst Casimir zijn die nacht heel goed gevorderd.

Uit de twee galerijen van de wijk van Frederik Hendrik zijn enkele soldaten en werklieden over een aanvulling, met uitlegging van enige houten delen en rijshout, en voorts een meter of vijf door het water lopend, tot aan de faussebraye gekomen. Vandaag wordt het overige van de gracht van de kant van de Engelsen en Fransen verder gevuld.

In de dageraad beginnen de belegeraars aan alle kanten dapper met kanonnen en musketten op de stad te schieten. Er worden twee mortiergranaten de stad in gezonden, die als ze neerkomen veel gekerm veroorzaken, waarop van alle kanten ook nog eens heftig naar de stad wordt geschoten. Daarop zwijgen de belegerden met hun kanonnen en als men hun musketkogels vindt ziet men dat die van tin zijn gemaakt. De burgers hebben de laatste dagen per gezinshoofd vijf pond lood of tin moeten inleveren. Ze hebben daarvoor hun schotels en lepels moeten afstaan.

Er is vandaag weer een konvooi van Zutphen naar het leger voor Grol vertrokken met een mortier en granaten. De mislukte ontzettingsspoging en het feit dat de Staatse belegeraars met een galerij bijna de onderwal hebben bereikt heeft in de stad grote onzekerheid teweeg gebracht. Men wil dringend van Hendrik van den Bergh weten wat men van hem nog kan verwachten en met hem daarover in contact komen. Nu Frederik Hendrik iedere nacht de circumvallatielinie scherp laat bewaken is het misschien wel mogelijk vanuit de stad door de linie heen te komen, maar terugkeer lijkt als gevolg van de strenge bewaking nagenoeg onmogelijk. Men neemt zijn toevlucht tot een weinig orthodoxe methode, die in vroeger tijden wel in gebruik was. Twee waaghalzen worden door die van de stad met een duif naar graaf Van den Bergh gezonden. Ze slagen er deze nacht in aan de aandacht van de wachten te ontsnappen en brengen de duif bij graaf Van den Bergh. De vlijtig arbeidende Fransen komen deze nacht met hun galerij over de gracht tot aan de faussebraye. De vijand wierp granaten naar hen.

Dinsdag 17 augustus 1627 Dag 29

Vanmorgen om ongeveer zeven uur komt de jonge Perceval de gedeputeerden te velde zeggen, dat men uit de Franse galerij de gracht met rijshout tot aan de onderwal gevuld heeft, en zes man op de onderwal heeft staan, die daarvan de aarde afnemen en het rijshout in de gracht daarmee dekken, alles zonder bijzondere tegenweer van de belegerden. De Fransen bereiken dus als eersten de onderwal, waarop zij dadelijk in de faussebraye aan het graven slaan. Door de prins wordt hen 1000 rijksdaalders uitbetaald en ze worden daar bovenop door de Staten Generaal met 400 guldens vereerd.

De soldaten die de duif de stad hebben uitgesmokkeld brengen aan Van den Berg het verzoek over de stad te laten weten welke hoop zij mogen hebben om ontzet te worden. In het Spaanse legerkamp wordt aan een poot van de duif een briefje bevestigd met bericht van graaf Van den Bergh aan die van de stad. De duif, die in de stad jongen had en die daarom zonder twijfel terug zou vliegen naar waar ze vandaan gekomen was, wordt vanmorgen losgelaten en vliegt regelrecht terug naar Grol. Door een Frans soldaat van de compagnie van Chastillon wordt de naar de stad zwierende duif neergeschoten. Hij ziet het briefje aan Van Dulcken dat aan zijn poot was vastgemaakt en brengt het, na het gelezen te hebben, terstond naar de prins.

Aan die van de stad verzocht Van den Bergh daarin, hem op de een of andere manier zo spoedig mogelijk te laten weten wat hij tot ontzet zou kunnen doen, wat de belegerden ontbrak, door welke route men het best of met het gehele leger of met een kleine eenheid door zou kunnen breken om extra troepen en voorraden in de stad te brengen. Mocht dat niet lukken, dan verzocht hij Van Dulcken hem bij nacht met vuur en bij dag met rooksignalen, telkens afgelaten en hervat, te laten weten hoe lang hij de stad nog zou menen te kunnen houden. Van den Bergh voegde daar wel aan toe, dat de vijand al te goed was verschanst, om er nog hoop op te hebben dat hij, met het leger waarover hij nu beschikte, hem zou kunnen overweldigen, maar dat hij binnenkort meer volk verwachtte en dat hij dan alles zou beproeven om hen te ontzetten.

Bij het lezen van de brief vernam de prins dat een ontzet, dat Van den Bergh die van de stad had beloofd, weinig waarschijnlijk was. Het bracht hem ertoe te proberen met die van de stad zo snel mogelijk tot een capitulatieverdrag te komen.

Deze kunstenaar met de duif is dus niet met een succesvolle uitkomst geëindigd. Toch weet een door graaf Hendrik van den Bergh gezonden soldaat, een andere waaghals, wel door de linie te komen en brengt in het geheim bericht in de stad met hoop op ontzet. De in plaats van Van Dulcken commanderende Verreycken maakt daar gebruik van en doet wat zijn plicht is om de zijnen te bewegen niets onbeproefd te laten. De galerijen worden door hen vandaag met alle mogelijke tegenweer zoveel mogelijk vertraagd. Met pekkransen, vuurballen en handgranaten richt men vanuit de stad niet weinig schade aan. De soldaten die vanuit de stad de voorbije nacht door de faussebraye naar de plaats zijn gegaan waar ze dachten de Staatse delvers gevangen te nemen, of de werken te verstoren, zijn ter plaatse waar de Engelsen als waar de Fransen de wacht hadden, gezien en teruggedreven.

Terwijl in de stad alles wordt verhaast om de naderende vijand vanaf de wallen te kunnen beschieten, komt er door achteloosheid van een soldaat vuur bij twee vaten buskruit. Er volgt een geweldige alles vernietigende explosie, waarbij veertig omstanders worden gedood of verbrand.

Er wordt door de Staatsen weer een brief onderschept. Dit keer betreft het een brief die vanuit Brussel door de audientier Verreycken aan zijn binnen Grol zijnde zoon, de ritmeester Verreycken, is gericht. Daarin staat dat graaf Hendrik van den Bergh om meer troepen had verzocht niettegenstaande hij wel wist, dat men die niet tijdig genoeg over de rivieren zou kunnen krijgen en dat dit grote kosten met zich mee zou gaan brengen. Graaf Hendrik van den Bergh wist zelf ook wel, dat die troepen pas laat bij hem zouden kunnen komen, zodat het erop leek, zoals hij zijn zoon schreef, dat graaf Hendrik vreesachtig was.

Woensdag 18 augustus 1627 Dag 30

In de Engelse galerij, die intussen wel tweemaal was vernield, was men de voorbije nacht zo ver gevorderd, dat hun dam deze morgen met de dageraad aan de faussebraye is gekomen. De Staatsen hebben dus nu op twee plaatsen de onderwal bereikt. De Fransen hadden gisteren hun galerij als eerste voltooid en genoten van de Staten Generaal de

premie van 400 gulden, maar de Engelsen die de hunne deze nacht voltooid hebben, ontvangen daarvoor eveneens een premie van de Staten Generaal.

Richting de stad zijn de galerijen nu zover gereed, dat men een begin maakt met het ondermijnen van de faussebraye. De gravers worden door die van de stad enige keren met handgranaten en stenen teruggedreven, maar gaan daarna toch weer meteen opnieuw aan het werk.

Frederik Hendrik geeft opdracht om vanuit alle drie de galerijen in de faussebraye een spinglading (mijn) aan te leggen, ieder van twee tonnen buskruit. Daarmee wil men in de onderwal een opening forceren om daardoor de daarachter liggende bedekte weg te kunnen binnendringen. Men laat er terstond de mineurs²¹ werken, die in zeer korte tijd aan het einde van iedere galerij een mijngang in de onderwal moeten maken. Het ontbreekt Verreycken echter aan vernuftelingen om het ondermijnen van de stadswal door de vijand door tegenmijnen vruchteloos te maken.

De Fransen zijn als eersten begonnen om hun mijn in de faussebraye aan te leggen. Enige waaghalzen begeven zich op de wal en zien dat er van binnen kisten in hun bolwerken zijn, om als afweer tegen de Staatse mijnen te worden gebruikt. Ook enige Engelsen die uit nieuwsgierigheid de wal oplopen zien dat die van binnen contraminieren.

Uit het leger van de prins wordt deze dag aan alle kanten dapperder met kanonnen en musketten geschoten dan ooit tevoren. In weerwil van de weerstand van de belegerden dringt Frederik Hendrik het beleg zo sterk aan als mogelijk is. De Spaansen blijven evenwel te Vreden liggen en houden het Staatse leger in gedurige verwachting van hun komst. Die hebben nu tien nachten in afwachting van de aankomst van de vijand paraat gestaan.

De prins is die ochtend al zeer vroeg op de hoogte gebracht van de vorderingen in de Engelse en Franse galerijen. Hij begeeft zich in de loop van de ochtend op weg naar de galerij die door de Fransen aan de faussebraye is gehecht en ziet dat men er zover is gevorderd dat men daar in enkele uren gereed zal zijn om de mijn te laten springen. Uit de galerij van de Engelsen was de mijn reeds geplaatst en ook aan de kant van graaf Ernst Casimir is de mijn bijna geplaatst. Het ligt in de bedoeling die alle drie tegelijk te laten springen. Vanuit de Franse galerij ziet de prins op de wal verschillende keren iemand van de vijand.

Alvorens tot het uiterste geweld over te gaan besluit Frederik Hendrik de gemoederen van de belegerden af te tasten. Hij overweegt daarbij, dat voor de belegerden alle hoop op hulp van graaf Van den Bergh vruchteloos is. Ze hebben in de stad zich inmiddels van alles wat trouw en dapperheid van hen kan eisen, ten volle gekwet. Nu staat hen verderf te wachten, tenzij ze liever in onderhandeling komen. De prins laat door de Franse kolonel Hauterive, die vandaag op die plaats de wacht commandeert, roepen of er niet een officier is die men te spreken kan krijgen. Hem wordt geantwoord dat er een kapitein is, waarop de kolonel Hauterive verzoekt, dat hij zich bloot zal geven. Die komt tevoorschijn en Hauterive zegt hem dat het jammer zou zijn dat zoveel dappere mannen, nadat ze zich zo goed verdedigd hebben, zich in het verderf zullen storten, omdat hij ook zelf wel goed kan zien dat ze verslagen zullen worden. Als niet tot een akkoord wordt gekomen zullen drie mijnen tegelijk tot ontploffing worden gebracht. Ze zullen niet in staat zijn de daarop volgende bestorming te weerstaan die zij van alle kanten zullen aanbrengen. Het zou veel beter zijn een goede overeenkomst te sluiten dan het tot het uiterste te laten komen waarbij niemand in de stad het leven zal behouden. De officier geeft ten antwoord dat zij vastbesloten zijn zich tot het uiterste te verdedigen om hun bij Vreden liggende leger de tijd te geven hen te komen ontzetten. De officier zegt verder, dat dit de gouverneur aangaat, die hij daarover rapport zal gaan uitbrengen en dat hij dan dadelijk zal terugkeren.

Intussen wordt tussen hen aan die Franse zijde wapenstilstand afgesproken. Waarop terstond een menigte vrouwen, kinderen en ook enkele mannen op de wal en borstwering zijn gekomen, die ook aan de zijde van de Engelsen hebben geroepen, dat ze met schieten op zouden houden, omdat ze wilden onderhandelen. Inmiddels verschijnt ritmeester Verreycken op de wal en verklaart dat gouverneur Van Dulcken niet ongenegen is om tot een akkoord te komen, maar dat deze zaak eerst aan graaf Hendrik van den Bergh moet worden voorgelegd. Als dat door Hauterive wordt afgeslagen als zijnde tegen het krijgsgebruik en dat vervolgens aan de gouverneur wordt meegedeeld, laat deze door Verreycken om drie dagen beraad verzoeken. Hauterive zegt daarvan dat hij dat niet bij Frederik Hendrik durft aan te kaarten. Van Dulcken laat vervolgens antwoorden, dat men dan aan Staatse zijde zijn best mag doen alsof het gevaar nog verre is. Daarop wordt terstond weer begonnen met schieten en na de middag omtrent twee uur wordt de mijn van de Engelsen aangestoken die niet helemaal goed werkt, maar wel een gedeelte van de faussebraye weglaat. De prins heeft aan kapitein Podwels, die deze dag de wacht in de Engelse galerij commandeert, opdracht gegeven om 50 man in te zetten in twee kleine troepen en 30 werkers na hen, om via de opening die de mijn heeft gemaakt de bedekte weg van de onderwal binnen te dringen. Podwels volgt dit bevel punctueel op. De Engelsen vallen dadelijk aan maar als zij de geringe weerstand van de vijand zien drijven zij die van binnen uit de faussebraye en gaan ze verder voorwaarts dan hen is opgedragen. Enkelen klimmen zelfs naar boven op het bolwerk.

De onverhoeds overvallen belegerden bieden in het begin kleine tegenstand. Ze zijn zo verrast en de mijn en de aanval overkomen hen zo onverwacht, dat te vermoeden is, dat als men aan Staatse zijde met voldoende troepen een aanval had gedaan, men zich met dezelfde poging meester van de stad had kunnen maken, want men ondervindt in het begin heel weinig weerstand.

²¹ Specialisten in het graven van mijngangen.

Ondertussen zijn die van de stad tot zichzelf gekomen en komen in de lengte van de faussebraye aan om de Staatsen aan te vallen. De Engelsen worden door die van de stad ten dele door het werpen van pekkransen, ten dele met pieken en musketten vechtenderhand tot driemaal daaruit geslagen. De belegerden keren definitief terug in de faussebraye en de belegeraars kunnen de opening niet behouden en worden gedwongen zich daarbuiten te legeren. Daarbij komt bij het overtrekken van de galerij het ongemak dat deze tot nog toe niet genoeg geëffend is. Dit uit- en injagen resulteert erin, dat de Fransen uiteindelijk toch zes mannen in de opening hebben, die de aarde uit de faussebraye over werpen.

Kort nadat de mijn aan het einde van de galerij van de Engelsen gesprongen was, kwam Willem van Nassau vanuit het legerkamp van Frederik Hendrik en ging naar de grote batterij waar vandaan men zowel naar de Franse approches als de Engelse kan gaan. Daar hebben zes halve kartouwen gestaan, maar die zijn nu naar de rand van de gracht gebracht. Daar aangekomen slaat hij rechtsaf en gaat via de Franse approche tot in de galerij die hij bezichtigd. Terugkerend door de sortiepoort hoort hij rumoer in de stad. Niet wetend wat het betekent, maar komend aan de corps de garde, waarop een vaandel van de Prins was geplaatst, staat hij in het vizier van die van de stad. Daar heeft een burger lang liggen mikken, omdat Frederik Hendrik met een grote witte pluim op zijn hoed daar enkele uren tevoren 's middags om ongeveer 12 uur tot tweemaal toe op diezelfde plaats is geweest. Willem van Nassau, die eveneens een witte pluim op zijn hoed heeft, wordt door hem door zijn wang in zijn hoofd geschoten en zakt in de loopgraaf in elkaar en is op slag dood.²² De Schotse kapitein William Lovelace wil hem opnemen en wordt ook door een kogel dodelijk getroffen. Als de burger de admiraal neer ziet vallen zegt deze: 'daar leidt hij', menende daarmee Frederik Hendrik, 'of tenminste', zegt hij, 'als die het niet is, het is altijd een groot heer'. Na deze schoten worden er geen drie meer uit de stad gelost, maar van buitenaf wordt een sergeant in de stad dodelijk getroffen.

Lodewijk van Nassau²³ komt in het leger, als zijn broer reeds een uur of twee dood is. De admiraal van Holland was een zeer veel belovend man. Hij overleed op de 136ste dag van zijn huwelijk.

Niet lang na het ontploffen van de mijn in de onderwal overweegt Van Dulcken met zijn krijgsraad, dat nu de Staatsen tot onder aan de wallen zijn gekomen het moment snel nadert waarop de belegeraars de stad stormenderhand zullen kunnen innemen. Men is niet al te goed van musketkogels voorzien en heeft geen soldaten genoeg om het gevecht, dat van drie kanten te verwachten staat, te kunnen volhouden. Het stormenderhand veroveren van de stad door de vijand zal veel doden en gewonden tot gevolg hebben. Ook zal dan de stad door de Staatse troepen worden geplunderd. Er is ook tevergeefs verzocht iemand naar graaf Hendrik van den Bergh te mogen sturen. Dit alles in overweging nemende wordt in overleg met de krijgsraad besloten opnieuw te gaan onderhandelen.

In de loop van de middag komt Verreycken terug op de wal en heropent het gesprek met Hauterive, opnieuw met stilstand van wapens en werken. In dat gesprek komt men overeen dat voor het voeren van onderhandelingen van beide zijden twee kapiteins als gijzelaars zullen worden uitgewisseld. Die uitwisseling heeft kort daarna plaats. De twee van de stad dringen er in de tent van Frederik Hendrik nogmaals op aan dat iemand naar graaf Van den Bergh mag worden gezonden en dat ze daartoe een dag of twee respijt willen krijgen. Ze zeggen geen andere opdracht te hebben. Dat voorstel wordt nogmaals verworpen. Doch als de Spaanse onderhandelaars een onderschepte brief van de graaf Van den Bergh wordt getoond, waarin hij hen bericht dat zij op geen ontzet hebben te hopen, maar een zo goed mogelijk verdrag moeten zien te sluiten, geven ze de moed op. Daarop keren beide kapiteins naar de stad terug met de belofte om nog dezelfde avond antwoord en nadere verklaring te komen geven. Verreycken en de Engelse kapitein Norits komen 's avonds om ongeveer acht uur uit de stad en verklaren dat gouverneur Van Dulcken had gehoopt dat zijn verzoek om een dag of twee respijt niet zou zijn geweigerd, maar dat hij ermee akkoord gaat om over redelijke overgavecondities te onderhandelen. Ze hebben geen andere opdracht dan deze condities nu in ontvangst te nemen en aan de gouverneur voor te leggen. De artikelen van overgave van de stad worden naar krijgsgebruik zo eerlijk mogelijk op schrift gesteld en aan hen meegegeven. 's Avonds tegen elf uur keren ze naar de stad terug met de afspraak de volgende morgen met antwoord terug te keren. Ondertussen is er stilstand van wapens en van werken.

Nadat men enige tijd bij het lijk van Jonker Willem van Nassau heeft vertoefd is het deze dag opgebaard. Door gebrek aan kruiden om te balsemen moet het stoffelijk overschot zo snel mogelijk uit het leger worden weggevoerd. Het wordt door de prins samen met al de kapiteins, officieren en bevelhebbers en 1000 soldaten op de krijgstreurwijze naar de wagens begeleid om nog vandaag naar Zutphen en voorts naar Den Haag vervoerd te worden, waar de uitvaart zal zijn. De dood van deze krijgsheld wordt zeer betreurd, 'mits in hem gespeurd werden de vonken van wakkerheid en scherpzinnigheid zijns heer vaders, dapper ijverig in al hetgeen dat hij voornam'.

²² Maria van Reigersberch schreef aan haar echtgenoot Hugo de Groot: 'Joncker Willem is van een borger gheschooten, die lange hadt liggen micken, alzoo Zijn Excellentie geen uer daer te vooren tot tweemaal toe op dezelve plaetse gheweest was met een groote witte pluim op het hoofd'.

²³ Lodewijk van Nassau, heer van Beverweerd, (geb. omstr. 1600, gest. 1665), eveneens een bastaardzoon van Maurits en Margaretha van Mechelen.

Donderdag 19 augustus 1627 Dag 31

's Morgens rond elf uur komen ritmeester Verreycken en kapitein Norits samen met een geestelijke opnieuw uit de stad. Na enige discussie over en weer wordt over de capitulatieovereenkomst overeenstemming bereikt. Men zal de volgende dag de stad verlaten met wapens, bagage, slaande trom, ontvouwde vaandels, twee veldstukken en vijf tonnetjes kruit. Voor hun veiligheid zullen zij tot Wesel of tot in het leger van graaf Van den Bergh door Staatsen worden begeleid.

Hoewel die van de stad zich nu akkoord hebben verklaard met de door Frederik Hendrik ondertekende capitulatieovereenkomst vertrouwt de prins de gang van zaken toch niet helemaal. Is het misschien een truc om zijn aandacht af te leiden en dan Hendrik van den Bergh alsnog een poging tot ontzetting te laten ondernemen? Van den Bergh ligt nog steeds stil bij Vreden, maar heeft gisteren, de dag waarop de onderhandelingen waren geopend, nog ongeveer 2000 nieuw aangenomen soldaten bij hem gekregen.

Nooit zijn nachten door het leger in scherper wacht houden doorgebracht. De ruitery bleef in de wapens en ook een groot gedeelte van het voetvolk, mocht er bedrog onder de akkoordverklaring schuilen. Ook werden naar alle kanten spionnen uitgezonden om eventuele bewegingen van het vijandelijke leger waar te nemen.

Tussen Frederik Hendrik en gouverneur Van Dulcken en met de kapiteins en het krijgsvolk die zich in de stad bevonden werden de volgende artikelen overeengekomen:

Dat alle krijgslieden, van welke natie zij zouden mogen zijn, in de stad zijnde, zullen uittrekken met hun wapens, kogels in de mond, brandende lonten, vliegende vendels, klinkende trompetten, slaande trommels met hun paarden en bagage en al dat daartoe behoort.

Dat ze met zich zullen meenemen twee veldstukken, vijf tonnen kruit, vijftig kogels en vier tonnen met lonten.

Dat alle officieren, in dienst van de koning van Spanje zijnde, ook vrij zullen mogen uittrekken, zonder enig verzoek met hun goederen en bagage, welke weg hen believen zal. En dat ze twee maanden de tijd zullen hebben om hier en daar ten plattelande te gaan, om te disponeren van hun particuliere affaires, behoudens dat daarin niet begrepen zijn de krijgslieden.

Dat allen, zowel geestelijken als burgers van de stad, die met de krijgslieden de stad zullen willen uittrekken dat vrij zullen mogen doen, met hun goederen en hun toebehoren, hetzij terstond of in de tijd van twee jaar.

Dat al de gevangenen van deze zijde, van wat conditie of kwaliteit zij zouden mogen zijn, die tegenwoordig in de stad worden opgehouden de stad uit zullen trekken, en betalende hun kosten, en dat hetzelfde ook zal gebeuren ten aanzien van de gevangenen van het garnizoen.

Dat al de munitie en levensmiddelen, de koning van Spanje toebehorende, zonder bedrog en te goeder trouw geleverd zullen worden, op zodanige plaats als Zijne Excellentie zal bepalen; uitgezonderd de levensmiddelen die de gouverneur op eigen kosten heeft aangeschaft, wat de hiervoor genoemde koning niet toebehoort.

Dat hen tweehonderd wagens zullen worden gegeven om de bagage van de voornoemde gouverneur, kapiteins en krijgslieden van hier naar Wesel te brengen, of naar het leger van graaf Hendrik van den Bergh; als onderpand gijzelaars hier latende tot de terugkomst van de wagens.

Dat de bovengenoemde gouverneur, kapiteins en krijgslieden de stad uit zullen trekken, en de voornoemde stad in handen van Zijne Excellentie overleveren, de twintigste van deze maand, des morgens.

Dat hen vrijgeleide en zekerheid zal worden gegeven tot aan het bovengenoemde leger of tot de voornoemde stad Wesel.

Dat de zieke en gewonde soldaten, die men niet kan overbrengen, in voornoemde stad zullen mogen blijven totdat ze genezen zullen zijn.

Dat alle paarden en andere dingen, die men zich gedurende de bezetting eigen heeft gemaakt, in het bezit zullen blijven van degenen die ze verkregen heeft.

Gedaan in het veld voor Grol, de negentiende augustus 1627.

Ook met de burgers van Groenlo werd een overeenkomst gesloten:

Zijne Excellentie heeft geaccordeerd en accordeert dat de burgers van de stad Groenlo zullen mogen blijven bij hun oude rechten en privileges.

Dat in het overgaan van de voornoemde stad het in- en uittrekken van beiderzijds garnizoenen de burgers en inwoners geen molestatie noch overlast aan hunne personen of goederen binnen noch buiten hun huizen aangedaan zal worden.

Dat het de voornoemde burgers geoorloofd zal zijn aan de zijde van de koning van Spanje te verzoeken en te impetreren continuatie van neutraliteit. Mits dat onder pretext vandien noch van deze neutraliteit niet iets wordt geattendeerd, hetwelk tot ondiens van de Verenigde Provincies zou mogen strekken.

Dat alle burgers en inwoners de tijd van een heel jaar zullen mogen genieten om met hun goederen en koopmanschappen die ze althans in de stad hebben, te mogen vertrekken.

Gedaan in het leger voor Grol de negentiende augustus 1627.

De aanwezigheid van een geestelijke bij het tekenen van de capitulatieovereenkomst had kennelijk te maken met de derde te sluiten overeenkomst:

Zijne Excellentie heeft geaccordeerd en accordeert dat de heer bisschop althans wezende binnen Grol met zijne familie, goederen en bagage, vrij en ongemolesteerd zal mogen vertrekken, waar het hem zal mogen believen binnen de tijd van twee maanden, of dat hem paspoort verleend zal worden om daarentussen zijn zaken ten plattelande te verrichten.

Dat al de geestelijken alsook de vicarissen van de kerk te Grolle zullen gelaten worden in volkomen bezit van de goederen harer beneficien, alwaar zij ook zouden mogen wonen, in neutrale of contribuerende landen, en binnen Grolle blijvende behandeld zullen worden als alle inwoners van de stad.

Dat de pater en de zusters tegenwoordig wezende in het convent van Engelhuizen binnen Grolle, zowel geprofesseerd als ongeprofesseerd hun klooster vrij en ongemolesteerd zullen behouden naar ouder gewoonte ook hun goederen volkomen te genieten, dat in zo verre enige vicarie of beneficie van Grolle bevonden wordt, die compaignien aldaar die (.....)²⁴ geadmistreerd of als kapelaans bediend hebben, hen zulks niet zal strekken tot enig nadeel, maar de vruchten harer beneficien gelijk andere zullen mogen genieten.

Gedaan in het leger voor Grol de negentiende augustus 1627.

De 'Heeren Int Leger voor Grol' schrijven aan de Raad van State: 'Het is een grote victorie voor het lant, de stad te emporteren in het gesicht van soo een machtich leger'. De gedeputeerden in het leger voor Grol zenden vandaag naar de Staten Generaal een manuscriptkaart met in de begeleidende brief de tekst: 'Opdat Uwe Hoog Mogenden van de gehele belegering meerder kennis mogen hebben, zenden wij hiermede de eerste aftekening naar de maten gedaan en ons ter hand gekomen zijnde'.

Omdat niet duidelijk is hoe de te Vreden gelegerde Spaanse vijand op de overgave van de stad zal reageren hebben de gedeputeerden te Zutphen, op schriftelijk bevel van de prins van de troepen van de kolonel Pinsen drie compaignieën uit Doesburg en drie uit Zutphen zelf, in allerijl de IJssel laten afzakken om te letten op de beveiliging van de stad Zwolle.

Vrijdag 20 augustus 1627. Dag 32.

Frederik Hendrik wil de Spaanse vijand, die nog bij Vreden ligt en nog onlangs met 2000 man is versterkt, zeker niet de indruk geven dat hij hem onderschat. De troepen van Van den Bergh zijn echter te zwak om nog een serieuze poging te doen Grol te ontzetten. De prins laat deze dag toch nog voortgaan met het versterken van de circumvallatielinie opdat, als de tegenpartij nog iets zou willen ondernemen, hij grotere tegenstand zou ondervinden. Als Hendrik van den Bergh dat verneemt laat hij de hutten van zijn legerkamp bij Vreden in brand steken en trekt zich vandaag nog terug. Hij laat de omgeving van Vreden geheel uitgehongerd achter en slaat zijn legerkamp op in Südlohn in de buurt van Bocholt, opdat de Staatsen hem niet onverwacht op het lijf zullen vallen. De Spaanse troepen blijven daar de ontwikkelingen afwachten. De secretaris van de prins, Constantijn Huygens, schrijft in zijn dagboek: 'De vijandelijke bezetting verlaat Grolla. God zij lof in eeuwigheid'.

Uit het leger worden deze ochtend veel wagens de stad in gezonden om de goederen te laden. Intussen trekt Jonker Lodewijk van Nassau met de garde van de prins de stad in om de wachtposten te bezetten.

Omtrent het middaguur komt het vijandelijk garnizoen de stad uit. Het zijn acht compaignieën te voet en de compaignie ruiters van Verreycken. Eerst de officieren en daarna de soldaten, sterk 832 koppen, te weinig om al de bolwerken te bezetten. Ze marcheren door een kordon Staatsen, die allen vanaf de morgenstond in de wapens staan. De bezetting trekt volgens verdrag uit met paarden, wapens, vendels, 2 veldstukjes, 6 tonnen kruit, 50 kogels, en 5 vaten lont.

De prins komt persoonlijk hun doortrekken door zijn werken bezichtigen. De gevangenen worden wederzijds op vrije voeten gesteld, zonder losgeld, mits alleen betalende de kosten voor vertering. Bij de uittrekkende troepen lopen ook enige gewonden mee, maar er worden er ook vele in de straten achtergelaten. De zieken en gewonden is niet geweigerd in de stad te verblijven, totdat ze genezen en hun wonden geheeld zullen zijn.

De bevelhebber Matthijs van Dulcken die de stad dapper verdedigd heeft, doch zo'n drie weken tevoren gewond is geraakt, vertrekt vanwege die verwonding in een koets richting Wesel, waarheen ook de uit de stad komende bezetting begeleid wordt. Als Van Dulcken de prins passeert groet deze de gouverneur en zegt hem, dat het hem spijt, dat hij een schot in zijn schouder heeft gekregen. Hij prijst hem ervoor dat hij de belegeraars goed partij heeft gegeven. De gouverneur beantwoordt deze hoffelijkheid van de prins met geen woord. De volgende dag laat Van Dulcken de prins weten, dat hij niet durfde te spreken, omdat hij veel vijanden had, die alles ten ergste zouden overbrengen.

De geestelijken trekken ook de stad uit, tenminste die dat willen. De anderen wordt tijd gegeven om te beslissen of ze al of niet willen vertrekken. De bisschop Philip Rovenius, die zich in deze tijd binnen Grol

²⁴ In het origineel een onleesbaar gedeelte.

bevond, heeft twee maanden tijd bedongen om te vertrekken. Hem wordt die twee maanden tijd gegeven om het zijne in de stad te verrichten.

Pastoor Fabritius is tot de overgave in Grol in functie gebleven. Na de val van Grol is hij met de troepen van de gouverneur Van Dulcken meegegaan, die 'geleydt wierdt op 't casteel in het lant van Kleef', dit is het kasteel te Ringelenbergh halverwege tussen Bocholt en Kleef.

De bewaking van de stad is in het begin, tijdens het uittrekken van het Spaanse garnizoen, aan de lijfwacht van de prins overgelaten, maar kort daarna worden in hun plaats drie compagnieën de stad in gezonden. Men vindt in de stad veel geschut en krijgsbehoefden. Daar binnen worden geen of weinig levensmiddelen gevonden die het Spaanse garnizoen hebben toebehoord. Er is bij de inwoners nog wel voldoende in voorraad. Er worden naast 160 tonnetjes kruit, die niet in al te beste conditie zijn, 700 pond lonten, 12 bronzen en 3 gietijzeren kanonnen, zowel grote als kleine en een mortier, veel kanonskogels maar geen musketkogels en ook geen lood, geen schoppen noch houwelen gevonden.

Alle oorlogsbehoefden en levensmiddelen, welke de koning van Spanje hebben toebehoord, zijn overgeleverd in handen van degenen, die de Prins daartoe heeft aangesteld. Van Dulcken mocht datgene behouden wat hij op eigen kosten had aangeschaft.²⁵ Bij de uittocht uit de stad mochten de belegerden 2 veldstukken van 12 pond meenemen. Van bijna alle 12 in de stad achtergelaten bronzen kanonnen zijn de monden 'ontrampeneert'²⁶, de schietgaten verlopen, maar meest getekend met 'de wapenen der H.H. Staten, in voortijden bij d'oorloge genomen'.

Bijna alle woningen zijn beschadigd, bijzonder door de nieuwe mortiergranaten, die zo zwaar waren, dat zij door de daken tot op de begane grond van de huizen vielen, de zoldering passerende, en dan pas hun werking deden, de grond en het gehele gebouw wegnemende, soms ook wel de huizen van de burens of tenminste die in de brand brengende. Gedurende het beleg zijn niet minder dan 150 van die granaten de stad ingeworpen, die elk een gewicht hadden van 160 pond, en 30 kleinere, die ieder 26 pond wogen.

Gedurende de belegering zijn aan Staatse zijde ongeveer 100 soldaten gesneuveld. Daaronder zijn vier personen van kwaliteit: als eersten de sergeanten-majoor Ram en Drommond, en op het allerlaatst en nauwelijks een kwartier voor het parlementeren de heer Van der Leck, Admiraal van Holland, en de kapitein Lovelace. Wat groter is het getal der gewonden.

Het geringe aantal gesneuvelden is voornamelijk het gevolg van groot gebrek aan musketkogels in de stad, die ook gespaard werden om tegen het bouwen van de galerijen gebruikt te worden. Daarbij werd ook het meeste volk in de nacht dodelijk getroffen, bijzonder onder diegenen die de aarde op de galerij aanvoerden.

Geleidelijk aan versaat men in het waken. Daardoor kan ongezien een hele compagnie van 70 ruiters, wel gekleed en gewapend met karabijnen, onder Robbert van Eeckeren, die in het leger van Hendrik van den Bergh ritmeester in Spaanse dienst was, naar de Prins overkomen. Zij beweren geen overlopers te zijn en zeggen dat ze een gedeelte van de ruitery van Cratsen zijn en geworven voor de Keizer, maar dat ze tot nog toe geen eed hebben afgelegd. Ze hebben op verzoek van graaf Van den Bergh er wel in toegestemd om zich bij zijn troepen te voegen. Ze hadden enige maanden geen soldij ontvangen en men had hen ook toegezegd dat men in het Spaanse leger zou worden opgenomen. Ze hebben geen van beide verkregen. Ze worden door het Staatse leger in dienst genomen.

Zaterdag 21 augustus 1627

Het Spaanse garnizoen van Grol dat gisteren de stad is uitgetrokken heeft de voorbije nacht te Winterswijk gelogeerd om daar de beslissing van graaf Van den Bergh af te wachten om naar zijn leger te Bocholt te komen of naar Wesel te vertrekken.

De schade aan de vestingwerken van de pas veroverde stad wordt door de kapiteins en ingenieurs opgenomen. Al de oude bruggen, poorten en corps de garde daarin²⁷ zijn bij de belegering geruïneerd. Het eerste werk dat nu gedaan zal moeten worden is het repareren van de stadspoorten, bruggen en stadswallen. Men is al begonnen met het aanleggen van drie nieuwe ravelijnen voor de poorten en heeft vandaag het afbreken van de galerijen, het verwijderen van het rijshout uit de gracht en het breder en dieper maken van de grachten van de stad aanbesteed. Het ligt in de bedoeling daarna te beginnen met het slechten van de approches en vervolgens van de andere werken.

Omdat men de stad Grol moet gaan repareren en nog enige werken gemaakt moeten worden, die nooit gemaakt zijn geweest, en ook de gewone kosten van het leger doorgaan, terwijl ze kort bij kas zijn, verzoeken de gedeputeerden te velde de Staten Generaal, zo spoedig mogelijk geld te sturen.

²⁵ Van Dulcken was waarschijnlijk de enige militair van het garnizoen die een eigen woning bezat. Hij woonde nu al ruim tien jaar in de Goudsmitstraat. Voor hem en zijn gezin betekende het vertrek uit Grol dus in feite een complete verhuizing.

²⁶ De trompetvormige voorzijde van het kanon aan stukken geschoten.

²⁷ Versterkt wachtgebouw als onderdeel van de poort.

Zondag 22 augustus 1627

Vóór de overgave van de stad was de zwaar beschadigde Calixtuskerk door de inwoners van Grol reeds van alle beelden ontdaan. Bij de inname van de stad werd de kerk door het recht van de overwinning aan de protestanten gegeven. Op deze eerste zondag na de inname wordt in de grote kerk, in aanwezigheid van Frederik Hendrik, de eerste predicatie gedaan door de hofpredikant van de prins, dominee Conradus, met een zeer grote toeloop van alle mensen die de nieuw gewonnen stad komen bezichtigen. In de stad is door de beschietingen van de laatste weken bijzonder veel schade aangericht. Veel huizen zijn met de grond gelijk gemaakt andere zwaar beschadigd. Ook de Calixtuskerk heeft grote schade opgelopen.

De gouverneur van Rees, de heer Pinsen van der Aa, krijgt van Frederik Hendrik opdracht met een sterke macht van 17 compagnieën naar de Rijn te trekken om daar een eventuele aanslag van de Spaanse vijand te verijdelen. Het voetvolk dat terstond na de verovering van Grol naar Zwolle was gezonden, wordt teruggeroepen om op 's vijands verrichtingen te letten, zodat op alles goed acht geslagen kan worden.

Maandag 23 augustus 1627

's Middags is te Den Haag 'publicque dancksegginge gedaen voor de victorie van Groll'.

De Staten Generaal vereerden de stad Grol met een nieuw kerkraam van geschilderd glas.

Na de uittocht van het Spaanse garnizoen blijft Frederik Hendrik in zijn leger tent op de Lievelder Es, om orde te stellen op het repareren, verbeteren en uitbreiden van de vestingwerken, en de stad te voorzien van alles wat nodig is.

Dinsdag 24 augustus 1627

Op de brief betreffende de verovering van Grol die de gedeputeerden te velde de 21ste aan de Staten Generaal hadden gestuurd reageert deze vandaag met 'den bijgaenden brief van bedanckinge ende congratulatie aen Sijn Excellentie':

'Wij hebben uijt Uwe Excellenties missive ende d'overgesonden capitulatie seer geerne gesien, dat het Godt Almachtich belieft heeft de goede debvoiren ende sorchvuldicheit van Uwe Excellentie sulcx te segenen, dat die van Grol hun hebben moeten overgeven in onse handen, niet tegenstaende de groote macht vanden Coninck van Hispaignen, die sijluijden om haer t'ontsetten (waert mogelijk geweest) voor oogen hebben gesien. Dies wij den Almogenden daerover dancken, ende ons verbliden over t'selve goede ende groot succes. Uwe Excellentie daerover congratuleren ende deselve oock bedancken voor de sonderlinge goede directie ende debvoiren dienthalven aengewent, hopende dat Godt Almachtich voortaan Uwe Excellenties voornemen ende vorder exploitien sulcx sal segenen dat deselve mogen strecken tot sijnes naemens eere, voortplantinge van sijn heilich Godtelijck woort, ende deser landen welvaeren, mitsgaders van Uwe Excellenties respect ende digniteit'.

Vrijdag 27 augustus 1627

Maria van Reigersberch schrijft vanuit Den Haag aan haar te Parijs in ballingschap levende echtgenoot Hugo de Groot: 'tavondt sal men hier over Grol vieren, hetwelcke omtrent acht daegen over heeft gheweest, waerover men hier zeer verblijdt is'.

Zaterdag 28 augustus 1627

De Engelse ambassadeur Carleton arriveert in het legerkamp op de Lievelder Es en wordt met veel eer verwelkomd en onthaald. Hij komt in opdracht van de koning van Engeland van wie de Staten Generaal bondgenoten zijn en komt de prins gelukwensen met deze victorie. Tevens is het zijn bedoeling om, nu Engeland met Frankrijk in oorlog is, de steun van Frederik Hendrik voor de Engelse zaak te winnen. Maar de prins tracht zo neutraal mogelijk te blijven en biedt aan tussenpersoon te zijn om vrede te sluiten.

In het buitenland is men verwonderd dat de Verenigde Provinciën, die tot nu toe met hun leger alleen defensief waren opgetreden, tegen het vervaarlijke Spaanse leger in de aanval durfden te gaan. Toen in Frankrijk kardinaal Richelieu ervan hoorde dat men hier een offensief doel had nagestreefd, zei deze: 'het is niet te geloven, want zij (designerende die van desen Staet) hebben nog geen subsidie van ons ontvangen'.

Woensdag 1 september 1627

Pastoor Fabritius was met het Spaanse garnizoen van Grol de 20ste augustus de stad uitgetrokken en heeft daarna in de compagnie van Van Dulcken de functie van aalmoezenier vervuld. Misgewaden, kelk en pateen heeft hij uit Grol in bruikleen meegenomen. Wat hij toen heeft meegenomen wordt door hem alsnog schriftelijk vastgelegd: 'Bekenne ick ondergeschreven her Pastoor, dat ick onfangen hebbe uut handen van Beerent Oveljunck kerckmeister een silveren kelck met een pateen, een roode casoffel met stool ende manipel, een albe, amickt ende cingel, twee duelen, een corporaelbuers met corporael ende velum. Dit altemael hebbe ick met mij uut Grol genomen tot deinst

tot die companie van Dulleken, ende belove sulckx heir wederomme te bestellen ofte bewaren tot deinst van die parochiale kerck tot Grol'.

Donderdag 2 september 1627

Na vijf dagen bij Frederik Hendrik te gast te zijn geweest vertrekt de Engelse ambassadeur Carleton uit het kamp. Hij wordt door de prins zelf tot Borculo, en vandaar tot Deventer door 30 compagnieën ruiters begeleid.

Vrijdag 3 september 1627

De grote hoeveelheid kruit die te Grol in het magazijn was aangetroffen bleek 'niet altermael wel geconditioneert' te zijn. Om die reden is het voor onderzoek naar Den Haag vervoerd. Vandaag zijn bij de Raad van State 'eenighe cruijtmackers van Delft heur comen presenteren om het polver te vermaecken'. Nadat ook een 'cruijtmacker van Amsterdam' is aangekomen wordt het kruit onderzocht om het zo mogelijk opnieuw uit te geven.

Zaterdag 4 september 1627

Maria van Reigersberch schrijft aan haar man Hugo de Groot: 'Hier is men zeer blijde met het veroveren van Grol, te meer alzo het ghenoghsaem int bijweesen van graef Hendrick van den Bergh ghenomen is. Hij was zeer becommert, dat ons volck haer vitorie zoude vervolght hebben ende in den sterdt gheslagen hebben, waerover driemaal op eenen nacht allarm in zijn leger gheslagen werde'. Zij schreef verder: 'Zijn Excellentie heeft grote gunst bij de soldaten gekregen, alzo hij ze zeer heeft geanimeerd en aan sommige geld gegeven boven hun gage, opdat ze wel zouden doen; is zelfs zeer stout geweest. Het doet veel contraremonstranten wee, zij en gunnen hem niet veel goeds'.

Maandag 6 september 1627

Naast de drie eerste ravelijnen die reeds voor de poorten zijn gemaakt, worden vandaag nog drie andere aanbesteed, die tussen de resterende bolwerken zullen worden aangelegd, om daarmee de stad in de nodige defensie te brengen, tegen al hetgeen de vijand daarop zou mogen ondernemen. Naast de drie nu aanbestede ravelijnen heeft men nog drie nieuwe bruggen, poorten en corps de garde moeten aanbesteden. Daarvoor dient nu uit Den Haag extra geld te komen. De gedeputeerden te velde verzoeken de Staten Generaal ook om 299 musketten naar Grol te sturen 'also d' selve hier nodig sijn'.

Dinsdag 7 september 1627

De werken die gemaakt worden ter beveiliging van de stad, zullen voordat het leger van hier zal vertrekken naar alle waarschijnlijkheid zover gevorderd zijn, dat de aannemers daarvan hun tweede termijn moet worden uitbetaald. Die zal over de 14.200 gulden komen te bedragen. Dat bedrag zal nodig betaald dienen te worden, omdat het merendeel van de aannemers personen zijn die de middelen niet hebben om veel aan de werklieden voor te kunnen schieten.

De prins geeft de gedeputeerden te Zutphen opdracht om een groot deel van de daar in een dieper gedeelte van de IJssel liggende oorlogsschepen met materialen voor de belegering, de jachten van de prins en alle munitieschepen stroomopwaarts naar Schenckenschans te sturen en daarvoor paarden, konvooien en schippers te bestellen. Men hoopt door 250 schepen opdracht te geven om bij Zutphen te vertrekken ten volle het ongeluk te ontgaan, dat hen met het plotseling vallen van het water boven het hoofd hangt. Anders hadden die schepen als gevolg van de zeer lage waterstand tot ondraaglijke last van het land of van de schippers moeten blijven liggen.

Woensdag 8 september 1627

Het leger is nog steeds te velde rond Grol. Dat betekent dat de ten laste van de Staten Generaal komende waardgelders, die de frontiersteden beveiligen, nog steeds in dienst gehouden worden. Ook het te velde aanwezige regiment van de hertog van Candale en de ongerepartieerde compagnieën aldaar moeten nog steeds door de Staten Generaal worden betaald. Gelet op de schaarsheid van geld tegen de vele schulden en betalingen die zelfs na de terugkeer van het leger in de garnizoenen nog te verwachten zijn, en die dagelijks hoger en hoger oplopen, verzoeken de Staten Generaal de gedeputeerden te velde dit met Frederik Hendrik te bespreken. Men stelt voor hem in overweging te geven, voorzover de prins geen verdere plannen zou hebben, en niet van mening zou zijn met het leger nog iets te ondernemen, of het dan niet geraden zou zijn het land te ontlasten, niet alleen wat het verdere onderhoud van de compagnieën waardgelders betreft, maar ook ter sprake te brengen wat met het regiment van Candale en de ongerepartieerde compagnieën het beste gedaan zal kunnen worden. En daarenboven het grote aantal vervoermiddelen van het leger zoveel mogelijk te verminderen.

Dat men met het Staatse leger niet verder naar Lingen trok wordt, in verband met de naderende herfst, ten dele belet door de tijd van het jaar. Ten dele is dat ook omdat graaf Van den Bergh een voorraad levensmiddelen

en al wat tot verdediging van steden gewoonlijk nodig is naar Lingen heeft laten brengen en daar ook, onder een sterk geleide, om niet onderschept te worden, enig krijgsvolk in de stad heeft gebracht.

Maandag 13 september 1627

De gedeputeerden te velde laten de Staten Generaal weten dat Frederik Hendrik het nog niet goed vindt de waardgelders af te danken. In de Staten van Holland komt dit onderwerp vandaag eveneens ter sprake. Zij zijn op de hoogte van het standpunt van Frederik Hendrik dat het nog niet het moment is om tot afschaffing van de waardgelders over te gaan nu de vijand nog bij hen in de buurt is. Het Spaanse leger bestaat op dit moment nog uit 158 compagnieën te voet, 70 te paard, met nog 1000 man van het garnizoen van Grol en 2500 man nieuw aangenomenen. Daarmee zou Hendrik van den Bergh in deze tijd van het jaar nog gemakkelijk de een of de andere plaats kunnen aanvallen zonder dat deze behoorlijk verdedigd zou kunnen worden. Besloten wordt dit probleem aan de Staten Generaal voor te leggen.

Donderdag 16 september 1627

Het feit dat de Staten Generaal nog steeds niet op hun brieven van de 6de en de 12de september hebben gereageerd begint de gedeputeerden in het leger rond Grol te irriteren. De legerlasten en de werken voor de stad moeten worden betaald en geld daarvoor is er niet. De aannemers van de werken komen dagelijks vragen om betaling van de hen beloofde en reeds verdiende penningen van de eerste termijn. Ook het slechten van de werken die om het leger zijn gemaakt, zullen een goede som gaan kosten. Men verzoekt per expresbrief om prompte toezending van geld temeer omdat door het achterstallige onderhoud aan de wagens ook het leger anders niet van hier getransporteerd kan worden.

Woensdag 22 september 1627

Reeds hebben de gedeputeerden te velde vier brieven naar de Staten Generaal gestuurd maar tot nog toe geen antwoord, noch geld ontvangen. De betaling van de werken die merendeels in defensie zijn kan geen uitstel lijden. Daar komt nog bij dat het slechten van de werken contant betaald moet worden voor het leger van hier kan vertrekken. Het is bovendien nog nodig een kruittoren binnen de stad Grol te bouwen, omdat daar in het geheel geen accommodatie is om enig kruut te bewaren. Voor dit alles is geen geld beschikbaar.

Met goedvinden van de prins is de gedeputeerde Schagen verzocht om zich zo spoedig mogelijk naar Den Haag te begeven om in de Staten Generaal de nood uiteen te zetten en te bevorderen dat het leger voor Grol van de nodige penningen wordt voorzien, anders ziet men het niet zitten het leger van Grol te laten vertrekken.

Vrijdag 24 september 1627

In de kwestie van de betaling van de waardgelders stellen de Staten Generaal het nemen van een beslissing daarover uit. Over het beschikbaar stellen en toezenden van geld doen ze echter geen mededelingen.

Zaterdag 25 september 1627

De gedeputeerden in het leger bij Grol hebben nog steeds geen bericht van de Staten Generaal over de gevraagde penningen. Ze gaan ervan uit dat de Staten Generaal inmiddels van de heer Schagen hebben vernomen, hoe zeer men om geld verlegen zit en in welke staat zich al de vervoermiddelen van het leger bevinden. Men ziet geen kans om die zonder geld voor wagenonderhoud van Grol te laten vertrekken. Daarnaast hebben zij grote problemen met de soldaten die nu reeds bezig zijn met het slechten van de werken en die zij niet kunnen uitbetalen. Zij weten zich geen raad en kunnen ook niet ergens geld lenen. Ze verzoeken daarom de Staten Generaal per brief voor de zoveelste keer dringend om op korte termijn geld te sturen, om alle onheil te voorkomen, wat naar alle waarschijnlijkheid bij gebrek aan geld binnenkort te verwachten is. Het vertrek van het leger kan er tot grote schade van het land door worden vertraagd. Zij vertrouwen erop dat de Staten Generaal dat zullen willen voorkomen.

Ook bij Frederik Hendrik neemt de irritatie over het uitblijven van geld toe. Hij laat het slechten van de circumvallatielinie voor wat het is en deelt de gedeputeerden, terwijl ze nog bezig zijn met schrijven van hun brief aan de Staten Generaal, mee dat hij besloten heeft morgen heel vroeg met het leger op te breken en van Grol te vertrekken. Men is nu met de werkzaamheden van het herstellen en uitbreiden van de verdedigingswerken van de stad gereed. De prins wenst niet te wachten tot er voldoende geld zal zijn aangekomen om het verder slechten van de circumvallatielinie te kunnen betalen. Hij heeft de circumvallatielinie tot het laatst intact gelaten. Met het slechten daarvan is men nu pas enkele dagen bezig.

Frederik Hendrik laat de stad Grol met 22 compagnieën te voet en 2 te paard bezetten. Uit het legerkamp worden kanonnen binnen Grol gebracht. De uit de streek afkomstige graaf Herman Otto van Styrum wordt tot gouverneur van Grol aangesteld.

De Spaanse vijand ligt met zijn leger nog stil, maar er wordt gezegd dat ook die zal gaan marcheren zodra hij van het optrekken van de Staatse troepen zal hebben vernomen.

Zondag 26 september 1627

De prins breekt 's morgens vroeg het leger van Grol op en bereikt tegen de avond Lochem. Hendrik van den Bergh vertrekt 's avonds met zijn leger uit de omgeving van Bocholt en gaat zich te Raesfeld ten noorden van Wesel legeren, waar het Spaanse leger zich op de heide ingraaft. Om verdere schade voor het Sticht Münster te vermijden vindt te Münster overleg plaats om te zien of het niet mogelijk is die troepen voor de komende winter aan de Lippe bij Wesel en dus buiten het Sticht Münster onder te brengen.

Het Staatse leger brengt de nacht door op de Lochemerberg.

Maandag 27 september 1627

Frederik Hendrik begeeft zich vandaag met het leger naar de IJsselkant. Het Staatse leger brengt de nacht door 'op het velt by het huys ten Velde' dat ten noordoosten van Warnsveld is gelegen. De prins 'selfs op het voorszegde huis logerende'.

Dinsdag 28 september 1627

De gedeputeerden in het voor Zutphen liggende leger berichten de Staten van Holland dat men daar het leger gaat opbreken en eraan denkt de wagens en de waardgelders af te schaffen. Vroeg in de ochtend marcheert het gehele leger door Zutphen. De heren gecommiteerden adviseren de prins om het krijgsvolk over de steden zowel langs de IJssel als langs de Waal tot Tiel toe te verdelen en dan te zien wat de vijand verder van plan is. Omdat die nog stil blijft liggen verdeelt de prins zijn leger echter niet over verafgelegen plaatsen, maar in de bezettingen langs de Rijn en de IJssel, want graaf Van den Bergh blijft met zijn troepen bij Raesfeld liggen. De prins houdt zijn intocht in Zutphen.

Woensdag 29 september 1627

Vandaag zijn ten naaste bij alle wagens en trekpaarden afgedankt en met goedvinden van de prins 250 van elk nog voor enige dagen aangehouden waaronder die van Frederik Hendrik zelf en die van graaf Ernst Casimir zijn begrepen.

Naarmate Frederik Hendrik na de verovering van Grol met zijn gehele leger langer te velde bleef zagen de Staten Generaal het begrotingstekort verder toenemen. Om de kosten te verminderen verzoeken de Staten Generaal aan de gedeputeerden te velde om met Frederik Hendrik nogmaals te gaan praten over een mogelijk afdanken van de waardgelders. De prins is echter van mening dat de daarvoor opgenomen begrotingspost nog niet is uitgeput en het vanwege de blijvende vijandelijke dreiging gewenst is dat de frontiersteden met waardgelders bezet blijven. Het zal nodig zijn deze nog twee à drie weken te continueren, totdat het wat later in het jaar is.

De gecommiteerden van de Graafschap Zutphen bereiden de prins een officiële ontvangst en vragen zijn aandacht voor de toestand van de Graafschap en de stad Zutphen. Zij verzoeken hem onder andere om te bewerkstelligen, dat er van Borculo naar Grol een bruikbare vaart wordt gemaakt. Hij is daartoe niet ongenegen, maar vraagt wie de kosten daarvan zal dragen. Hij is van mening dat het voordeel van zo'n twee uren gaans lange vaart, waarvan alleen de handel op Grol voordeel zal hebben, zo grote kosten niet waard zal zijn.²⁸ De Berkel speelde in de Tachtigjarige Oorlog en in de Dertigjarige Oorlog, die Duitsland zo teisterde, een strategische rol, voornamelijk voor aan- en afvoer van troepen en oorlogstuig.

Matthijs van Dulcken richt zich vandaag in een brief tot de Spaanse regering te Brussel met het verzoek te worden uitgenodigd voor een gesprek met de landvoogd om met Zijne Hoogheid te spreken over enkele zaken, die te zijner kennis waren gekomen en die hij niet aan het papier durfde toe te vertrouwen. Het betrof hier vrijwel zeker hetgeen zich in de stad Grol tijdens de belegering en overgave had voorgedaan.

Donderdag 30 september 1627

Nu het leger niet langer te velde is reist Frederik Hendrik vandaag naar Deventer.

Vrijdag 1 oktober 1627

De prins reist van Deventer naar Arnhem. Hij wil daar een paar dagen blijven om te zien wat de vijand met zijn leger van plan is. Er is nog geen bericht of hij nu de Rijn is overgestoken.

De Staten van Holland bereikt het bericht, dat Frederik Hendrik alsnog van plan zou zijn de drost van Vianen en schout van Lexmond, Ernst van Abcoude van Meerten, tot gouverneur van Groenlo te benoemen. Omdat een dergelijke benoeming strijdig is met een eerdere resolutie over de politieke en militaire ambten en ook omdat het 'smakende is naar een resignatie' besluiten ze Zijne Excellentie te verzoeken 'dergelijke wegen niet te willen

²⁸ Bij het Waterschap Rijn en IJssel berust een kaart van de Berkel uit 1623, waar achterop staat vermeld, dat deze is 'Vertoont aan den prins van oranien den 20 september ao 1627' (20 september is waarschijnlijk stilo antiquo).

stellen, hetwelck de courage van de ingezetenen dezer landen t'enemaal zou kunnen wegnemen'. Het zou immers betekenen dat de uit de Graafschap Zutphen afkomstige en pas onlangs tot gouverneur van Groenlo benoemde graaf Otto van Styrum daar afstand van zou moeten doen.

Zaterdag 2 oktober 1627

De Staten Generaal verzoeken de prins om zo snel mogelijk naar Den Haag te komen. Men wil dringend enkele internationale aangelegenheden met hem bespreken. Omdat de vijand nog met zijn leger stilligt en het vooralsnog onzeker is wat hij daarmee doen zal, en ook wanneer hij het in garnizoen wil leggen of niet, laat Frederik Hendrik de Staten Generaal vanuit Arnhem weten dat hij het niet aan te raden vindt dat hij nu uit Arnhem vertrekt. Wanneer hij na een dag of vijf zes wel nader inzicht zal hebben in de bedoelingen van de vijand en vernomen zal hebben dat hij zijn volk in de garnizoen verdeelt, dan zal hij zich niet langer te Arnhem ophouden, maar zich naar Den Haag begeven.

Frederik Hendrik bleef nog een paar dagen te Arnhem. Hij vernam daar dat graaf Van den Bergh ook was opgetrokken en de winterlegeringen liet betrekken, omdat het jaargetijde te ver verlopen was om een nieuw beleg te ondernemen.

De prins was de 10de oktober in Buren. Hij reisde de 11de oktober over Culemborg en Vianen naar Den Haag en arriveerde daar de 13de oktober.